

KNJIŽEVNE

NOVINE

L I S T Z A K N J I Ž E V N O S T , U M E T N O S T I D R U Š T V E N A P I T A N J A

Godina VIII. Nova serija, br. 46

BEOGRAD, 12 JUL 1957

Cena 30 din.

MALI ESEJ

MANIJA STIHOTVORSTVA

Eli FINCI

U našem shvaćanju kulture, ako se može govoriti o nekoj vrsti kolektivnog raspoloženja, još uvek se živo oseća književna tradicija: da je poezija, kao vrhovni rod književnosti, hleb i vino svake kulture. Ta je konceptacija zastarela, ona pripada, nepotno, mlađosti nacije i mlađosti kultura. U našem izdizanju poezije iznad svega, i po cenu odričanja od čoveka i života, kao nekog višeg smisla ljudskog boravka na zemlji, kao vrhovne apoteoze čoveka i njegovih moći, ima nečeg naivnog, guslarski primitivnog, bespomoćnog pred znanjima i saznanjima koja nisu poetskog reda.

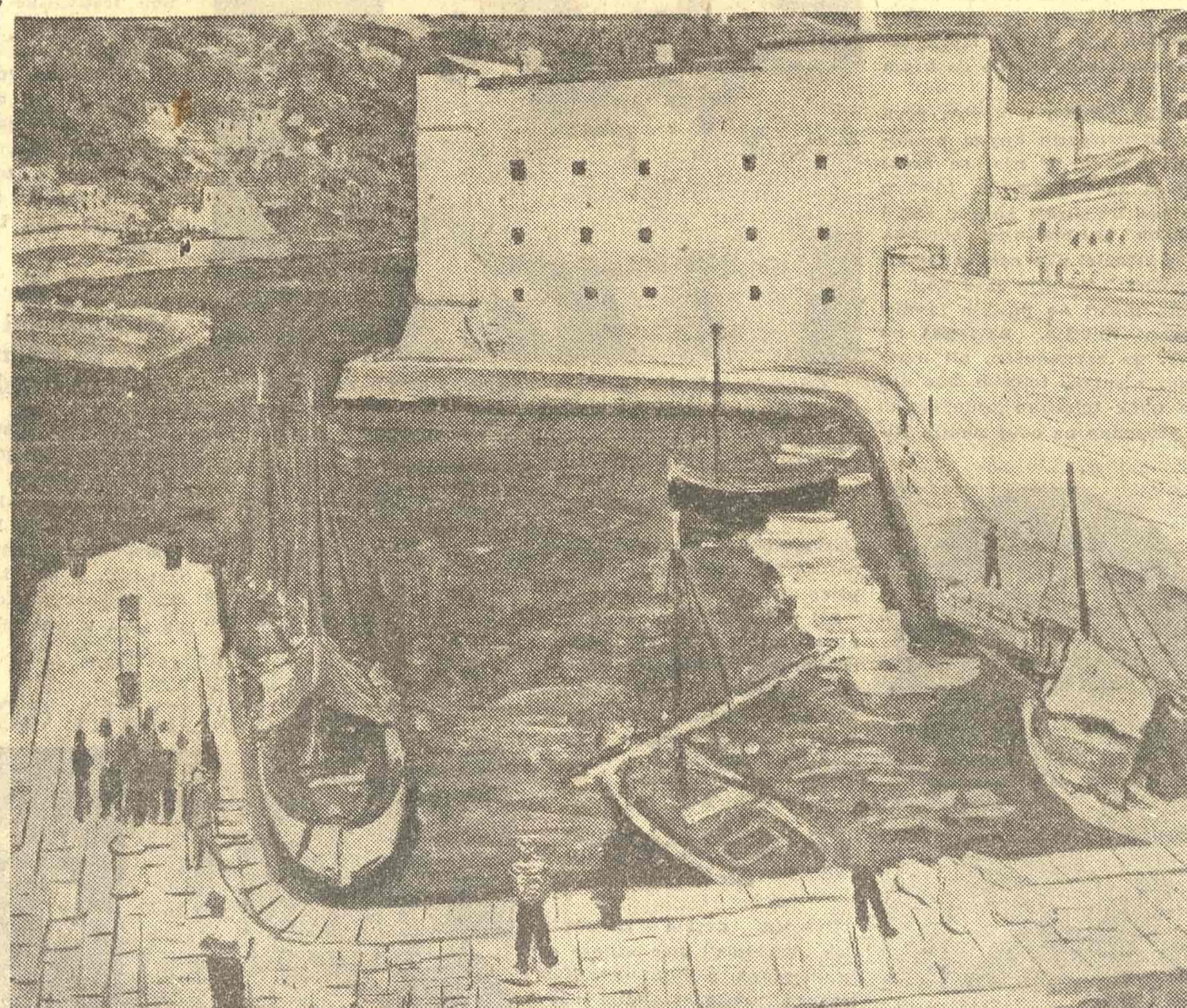
U modernom svetu, posle smrti romantizma i sve fluidnijeg raspada disidentnih romantičarskih pokreta i pravaca, kult poezije odavno je ustupio mesto trezvenom poimanju da je poezija samo jedna grana književnosti i da je cela književnost samo jedna ljudska aktivnost među tolikim drugim, da i poezija, i literatura uopšte, imaju svoje mesto i svoju vrednost u horizontalnom sistemu ljudske delatnosti, u kojoj je samo jedna među drugima, ravnna među ravnima. Kult poezije, po svaku cenu i iznad svega, onako kako on živi u našoj praksi, pubertetski naivno, ima svoj koren u arhaičnom divljenju stvaralačkim sposobnostima čoveka, u mitološkim (nenaučnim) verovanjima da se pesnik, kroz čudo i otkrivenje, izjednačuje sa bogovinom...

Krajnji je trenutak da dediviniziramo i pesnika i poeziju, da ih vratimo životu, gde jedino mogu naći hranu za svoj ljudski opstanak. Krajnji je trenutak da svoje shvaćanje poezije podvrgnemo zakonima njene stvarne uloge u svetu ljudi, njene stvarne funkcije u procesu ljudskog savladavanja prirode. Uzdigнутa u nepojamne sfere, u kojima ni ljudska moć shvatana nije ljudski zakoni hijerarhije nemaju šta da rađe, i sama poezija će se sasusti i dobiti zlatnu patinu sa svetačkim oreolom srednjovekovnog slikarstva. Spasimo poeziju od zastarelog martirista!

Trebalo bi imati hrabrosti i izvršiti jednu komparativnu analizu statističkih podataka evropske izdavačke delatnosti. Cini mi se da bismo dobili sliku koju bi vredelo, sa pozicijom psiholoških i socioloških, temeljno proučiti: mi smo, sva je prilika, zemlja u kojoj se, relativno, štampa najveći broj pesama. Jeste, istina je: ko u životu nije napisao stih, bolje da se nije ni rodio! Ali, koliko ih se malo rodilo, od Branka Radičevića do Milana Dedinca, da bi živeli u stihu? Od svih vrsta književnog izražavanja, poezija je, paradoksalno, i najniži i najviši rod. (Zar nije tako, na svoj način, i sa ostalim rodovima?) Najniži: kada u njoj nemá saznanja, kada je bez pokrića u svetu nauke i istekstva, kada cvrkute i pevaju dobro poznate arije koje uspavljaju misao, báanaljavaju sluh. Najviši: kada otkriva nove aspekte ljudske realnosti, bilo one spoljne ili unutrašnje. Banalna poezija uvek je vegetirala u jednom izolovanom, konvencionalno izmaštanom svetu, u kome nam je poznato svako "dobro jutro" i svako "laku noć". Ona sublimna, uvek je bila, i sve odlučnije biva, esej u stihu, ona je uvek sadržavala, ili, bar, podrazumevala, silu i skustva i silu relacija.

U tom paradoksu poezije, kod nas, zjapi nepremostiv jaz: one prve je mnogo, nepojmljivo mnogo, za naše izdavačke prilike gotovo basnoslovno mnogo. Napiše čovek nekoliko pubertetskih pesmica, kao školski uzor imitacije Dušana Matića, Vaska Pope, ili Steve Raičkovića, i on postaje priznat i poznat pesnik, sa boemskom oreolom žreca i mučenika, i štampa jednu, drugu, treću, desetu knjigu stihova, isto onako bezazleno i naivno (da li?) kao što se zaljubljuje u prvu, drugu ili desetu ženu. Čoveku dođe da vrsne od jada i bespomoćnosti: vratimo poeziji njeno dostojanstvo: nije to bezazlena igra u dečjem dupku, ni trenutni zanos na klupi Kalimegdanskog parka. I poezija je poziv celog ljudskog bića, i ona traži, više no što se misli, razvijene intelektualne moći odgonetanja i maštete, skepsu i oduševljenja.

Zato je u svetu tako malo poezije, tako malo pesnika. Kada jedanput i kod nas počnemo poeziju osećati samo kao jedan vid ljudske umetničke delatnosti, a svu tu delatnost samo kao deo opštih napora da savladamo i čoveka i prirodu, onda ni kod nas više neće biti toliko mnogo stihova i pesama, i poezija će opet dobiti svoju čast i svoje dostojanstvo. Naša kultura prebrodila je već svoju pubertetsku fazu razvitka. Zato treba, u interesu daljeg razvitka naše pisane reči, našeg romana, našeg eseja, naše drame i naše priče, i, pre svega, same naše poezije, upotrebiti sva profilaktička sredstva za sprečavanje daljeg širenja one mlađalačke bolesti koja se zove: manija stihotvorstva.

Petar Dobrović: Stara luka u Dubrovniku

Milost za drveće!

Naravno u Beogradu, uništavanje drveća u Beogradu. Često mislimo sa tugom na uništavanje Beograda, njegovih svedočanstava prošlosti, njegovih arhitektonskih spomenika, starih kuća, izgleda i atmosfera nekih ulica. Rede pomislimo kako je drveće u Beogradu, u gustim baštama njegovih kuća stalno nestajalo, kako to pretstavlja jedan dugodobni pokolj.

Beograd nije imao feudalnih domena, lovišta i parkova, koji su sada u mnogim zemljama Evrope pretvoreni u najlepše javne parkove i pretstavljaju njihovu najveću dragocenost. Stare, privatne beogradске baštne nestajale su zajedno sa starim primitivnim kućicama koje su ustupale mesto novim, „evropskim“ kućama.

Izgleda da se tada nije osećala potreba za stvaranjem javnih parkova. Glas Emilijana Josimovića, prvog urbaniste oslobođenog Beograda, da se gradski bedemi koji su išli današnjim ulicama: Kosančićev, Topličin, Obiličev venac, preko Trga Republike i dalje Skadarskom ulicom, da se ti bedem tada, 1867, konačno nepotrebni zasade drvećem, da se stvore

gradski sadovi, ostao je u samlijem i bez odjeka. Samo nago-veštaj te ideje je parkić kod „Proleća“ na Obiličevom vencu u onaj pred Domom armije. Jedino što je krajem XIX veka u tom pogledu učinjeno u Beogradu bilo je zasadjivanje Gradskega polja — Velikog Kalemeđdana. To je i danas naš jedini, najlepši gradski park, naš voljeni, nenadmašni Kalemeđdan, simbol Beograda.

Ne zaboravimo ni park u Topčideru, nastao za vreme prve vladade Kneza Miloša i u njemu ogromni, čudesni planat, stovadesetpetogodišnjak, već odavno poduprт i oslonjen na štakе, urasle u ramena njegovih grana. Imamo još i

eto, iz tih razloga osećam neku pobunu, pomisljajući na sistematsko nestajanje tih dragih bića u centru Beograda. Neodoljivo po mislim da li u nama još živi duh krčilaca hrastovih pršuma Srbije. U XVIII i XIX veku to je znalo poći putem ekonomskog i kulturnog napretka, početak kulture z-

Nastavak na 9 strani

PORUKA SA PLANINE

U planinama danas, kad snegovi ne silaze, niti kurjací zavijaju sa čuvika, u planinama danas, kad na večernjem svodu nagle kao vatromet grmenje zvezda procveta i rasklope se široka krila vidika,

u planinama danas, gde zlatna preda leta čadorje svuda diže i gora gori prilazi bliže,

u planinama danas sumore naše reči u proklasaloj travi, gledajući naše oči u cvetu jagorčevine, u ravnastom borju naš ponos grana i snaži i nove ljubavi doleću k nama

ko ptice iz modrine,

dok mi trajemo ovde

na večnog mrtvoj strazi.

Od mrtve mladosti naše

mladi su svi vrhunci,

i ova dolina, i krti blistanje voda,

i zemlja mlada sva je;

našom se živom snagom

planina ova paše,

iz naše radosti košuta bela

dubravom ovom sada hoda,

iz naše mrtve tuge

ko ruka drugu preko ramena prebačena,

žežena duga sjaje.

S dlanova naših u ponoć uzleću žrali i oblací na naše grudi srušuju glavu,

iz naše osmeha svitac svoju malenu svetiljku pali i noć raspleće svoju viticu grgoravu.

Katkada nam se samo,

dok tako spavamo u kamenju,

pričini da iz daleka grokču plotuni,

katkada nam se samo priče,

dok tih spavamo pod kamenjem,

da odnekud dopiru glasovi

o nekoj velikoj bunji...

I najednom sunce, krupno i jedro, nad planinom jekne i razlegne se kao ogromno zvono:

iz zbor se tada saberi borci; i jedan uz drugoga zaborave na sve što beše teško i bono.

Iz dalekih ravnica, sa reka i sa njiva,

iz fabrika, iz gradova i sa šetališta

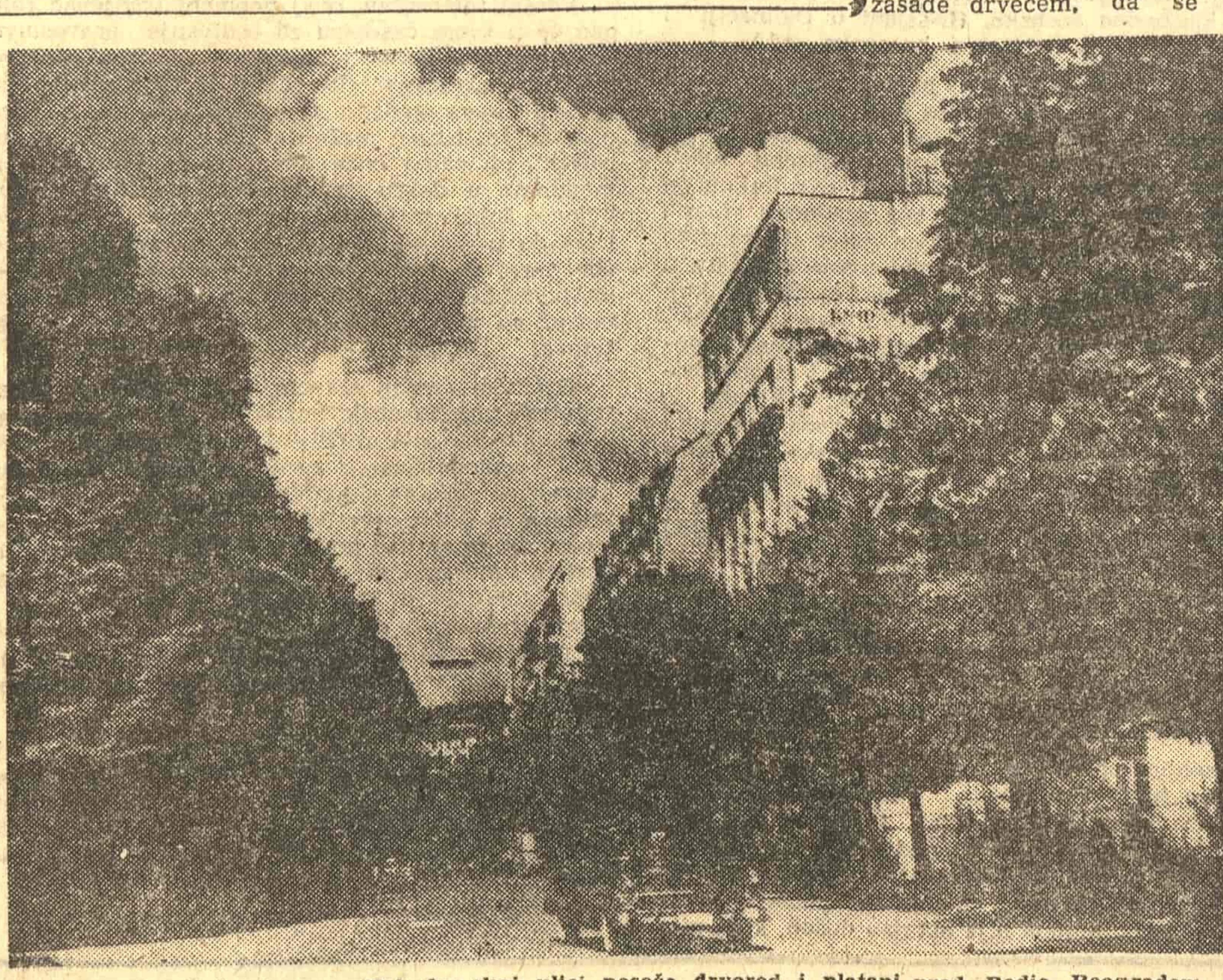
polaze tad povorce, jedna u drugu se slije,

penju se i stižu na ove naše visine —

i začas od naše doline smrti

sabor života biva.

Đuza Radović

Urbanisti predlažu da se u Makedonskoj ulici poseće drvo i platani pred Radio Beogradom.

Na slici: Makedonska ulica

GOSTI IZ INOSTRANSTVA

U Beograd doputovali predstavnici Saveza rumunskih pisaca Cezar Pitresu i Paul Georges.

Kao gost Komisije za kulturne veze sa inostranstvom u Beogradu boravila indijska prosvetna i pozorišna radnica Begum Kudija Zaidi iz Nju Delhija.

Finski umetnici Arivi Kivima, književnik i direktor Narodnog pozorišta u Helsinkiju i reditelj Jan Vittima zadržali su se u Beogradu na putu za Atinu.

Poljski reditelj iz Loda Kazimierz Demielek boravio je u Beogradu.

KONCERTI I PRIREDBE
poznata peruanska pevačica Ima Sumala poredila je dva koncerta u Beogradu.

Trupa afričkih igara „Keita fodeba“ nalazi se na dužem govorovanju po našoj zemlji.

U Dubrovniku otvorene tradicionalne „Dubrovačke letnje igre“.

Počeo je Treći festival dramske i muzičke amaterske delatnosti Crne Gore.

IZLOZBE

U Beogradu otvorili izložbe zatrebački slikar Vladimir Udatni i diplomirani student Likovne akademije veselin Kadojkovic.

U Splitu otvorena izložba dalmatinskog slikara Ignjata Joba, a u Ljubljani izložba slika poznatog austrijskog slikara Krešmer — Smita.

RAZNO

Povodom četrdesetogodišnjice umetničkog rada Savezno izvršno veće odlikovalo je vajara Sretena Stojanovića Ordenom rada prve reda.

Opera i balet Sarajevskog narodnog pozorišta gostovali u Pu-

ll. U Gotvaldovu (bivši Zlin), Čehoslovačka, održana je premijera komedije „Zajednički stan“ od Dragutina Dobričanina.

Članovi torinskoog „Pikolo teatra“ gostovaće u Zagrebu septembra mesec ove godine, a Zadarsko-dramski kazaliste užvratice posetu ovom italijanskom pozorištu u oktobru.

Upravnik Narodnog pozorišta u Beogradu Milan Bogdanović izabran je ponovo za predsednika Međunarodnog instituta za pozorište na Sedmom kongresu ovog Instituta koji je nedavno završio rad u Atini.

IZ STARIH DANA

BIO JE NEPOKORAN SVEŠTENIK...

(Povodom stogodišnjice smrti Ivana Frane Jukića)

Zivot mu je bio kratak, ali ne i prazan. Imao je sreću da poživi u jednom prelomnom dobu, i svesti da u njemu ne ostane posmraća. Savremeni Srpske revolucije i Ilirskog preporoda, ovaj franjevac bosanski bio je aktivni suborac u oba ova pokreta.

Roden je u Banjaluci, 8. jula 1818. godine, u zatativskoj porodici. Kad je stasao za školu, otac ga je odveo u fojnički franjevački manastir, najviše što mu je, u ona vremena, mogao pružiti kao školovanje. Fojnički fratri, otkriviš u detetu talent i žed za naukom, poslaše ga, docnije, u Zagreb i Vespri, da uči filozofiju i teologiju. Ali mladog klerika, na ovim njegovim prvim koracima preko granice, prosvetiteljske ideje Iliraca i srpska oslobođenja misao oduševiše i ponešće više nego li teološke studije.

Već 1840. godine, sa trojicom bosanskih drugova, Jukić se potajno vraća u Bosnu da priprema narod na ustank. Kad nađe na nerazumevanje starije sabraće, a starešine reda čak mu pripretiše da će ga silom sprečiti u njegovom poduhvatu, on se u odluci da izvrši svoju misiju pokazujući najpoštovaniji svojoj „četvortci“. Na „očinske“ saveze brižnih frataru da se ne upušta u „vratolomnu“ preduzeća opasna i po njega i po franjevačku provinciju, Jukić je, pozivajući se i na onu latinsku „Dulce et decorum est pro patria mori, odgovorio u ime svoje i svojih drugova: Mi hoćemo ter hoćemo, pa šta nam Bog da i sreća junačka!“

Ovom svom stavu iz 1840. godine Jukić je ostao veran sve do svoje prevremene smrti, koja će ga naći u Beču, 20. maja 1857. godine. Bio je poverenik Garašaninove propagande, očekujući oslobođenje Bosne ne iz Beča, nego iz Beograda. U borbi bosanskih franjevaca za očuvanje svoje autonomije, on se otvoreno suprotstavio težnji Beča i Rima da svu vlast nad katoličkim bosanskim stave u ruke fra Rafe Baršiću, biskupu „austrijanskoga“. Kad je Omer paša lomio otpor bosanskih feudalaca protiv carskih reformi, Jukić je sa njim poverljivo

razgovarao u najboljem uverenju da u gradima ovog turskog seraskera još nije „slavljansko“ srce.

Težiće Jukićeva aktivnosti ostaće, međutim, na kulturno-prosvetnom polju. Kao književni i kulturno-prosvetni radnik, on je zadužio svoj narod i obezbedio sebi trajnu uspomenu u njemu. Iako su mnogi njegovi planovi na ovom polju ostali neostvareni, njemu pripada zasluga da je bio njihov inicijator i pokretac i da, u borbi za njihovo ostanjenje, nije posustao. Nastojao je da osnuje „književno društvo“ koje bi se „oko književnog i umnog napredovanja bosanskog puka“ brinulo“, i štampanju, i muzej, i što više „narodnih učionica“ i knjižnice. Skupljao je narodne umotvorine i starine, i druge pozivao da i oni to čine.

Ono što je zavisilo samo od njega, Jukić je i ostvario. To je u prvom redu njegov naučni i književni rad. On je pokretac i urednik prvog bosansko-hercegovačkog časopisa — almanaha Bosanski prijatelj, koji je bezmalo u celini njegovo delo iako su samo prve dve srpske objavljene za njegov život (1850 i 1851), a treća, bez njegove krvicke, tek posle njegove smrti (1861). U njima najviše mesta zauzimaju narodne pesme, pripovetke, poslovice i zagonetke, to, po njegovim rečima, „najveće blago narodno“. Svedočanstvo naše narodne „bistromnosti“ i „mudrojubija“, spomenik „slavljanskog velikog značaja, visokog uobraženja i tankoumja“. U zasebnim rubrikama „Bosanski prijatelj“ donosi je starine bosanske, biografije zaslужnih Bosanaca, pouke o čuvanju zdravlja i lečenju bolesti, bibliografiju knjiga koje preporučuje čitaocima, itd. U njemu je Jukić objavio i svoja tri oveća članka: Zemljodžavopisni pregled turškog carstva u Evropi, Omer-paša i bosanski Turci, i Putovanje iz Sarajeva u Carigrad godine 1852. mjeseca svibnja (svoj put u progonstvo).

Do pokretanja Bosanskog prijatelja, Jukić sarađuje u savremenim srpskim i hrvatskim listovima, Srpsko-dalmatinskom magazinu, Srpskom narodnom listu, Gajevoj Danici i Vrazovom Kolu. Objava

vio je u njima i nekoliko značajnijih priloga, putopisa i geografskih i istoriskih radova (Putovanje u Dubrovnik preko Hercegovine u Fojnicu, Putovanje po Bosni god. 1842, Putovanje po Bosni god. 1843, Putovanje po Bosni god. 1845, Zemljopisno-povjesno opisanje Bosne, Geografično-statističko opisanje Hercegovine, Geografično-statističko opisanje kneževine serbske, Hristjani u Dalmaciji i njihova književnost, Kraina bosanska, itd.).

Godine 1851. objavljen je najveći i najznačajniji rad Jukićev, njegov Zemljopis i povijestica Bosne, koji je trebalo da bude izdan u Beogradu, ali je, na insistiranje Gajevo, stampan u Zagrebu. Jedan naš savremenici istoričar rekao je za ovu knjigu da je još uvek „korisna“ i „ne bez vrednosti stvar“. Istočiće se pohvalom da se njen autor interesovao za „sve strane duhovnog života svoje otadžbine u prošlosti i sadašnjosti“, i da je upravo on prvi koji je dao „pregled njenе prošlosti“. Kao „dodatak“, pisac je na stranicama ove knjige stampao i poznate „Želje i molbe hrišćana Bosne i Hercegovine“ upućene sultani Abdulmedžidu, u kojima je (kao verovatni autor teksta) izneo pred evropsku javnost dokaze o tome kako su carske reforme ostale u Bosni tek mrtvo slovo na hartiji; nije stavio ispod njih nikav potpis, ali je rekao u napomeni da bi ih potpisalo na hiljadu „carskih podanika“ kad ne bi strahovali od posledica.

Napisao je Jukić i jedan bukvak (Početak pismenstva i napomena nauka kerstjanskog na službu pučkih učionica — Zagreb 1848), a godinu dana posle njegove smrti, u Osijeku 1858. godine, štampane su Narodne pjesme bosanske i hercegovačke koje je, uglavnom, on sabrao.

Na svojim poslovima, koje je osećao i nosio u sebi kao najsvetiju misiju, ovaj retki, rođoljub našao se više-manje usamljen. Ali je, bez zamora i straha, ipak produžavao da ide dalje svojim putem, trošeći dobar deo svojih nesvakodnevnih energija na obraćavanja sa svojim mnogobrojnim neprijateljima, kojima nije ostajao dužan, koje nije

IZLOG ČASOPISA

„Filozofski pregled“ broj 1

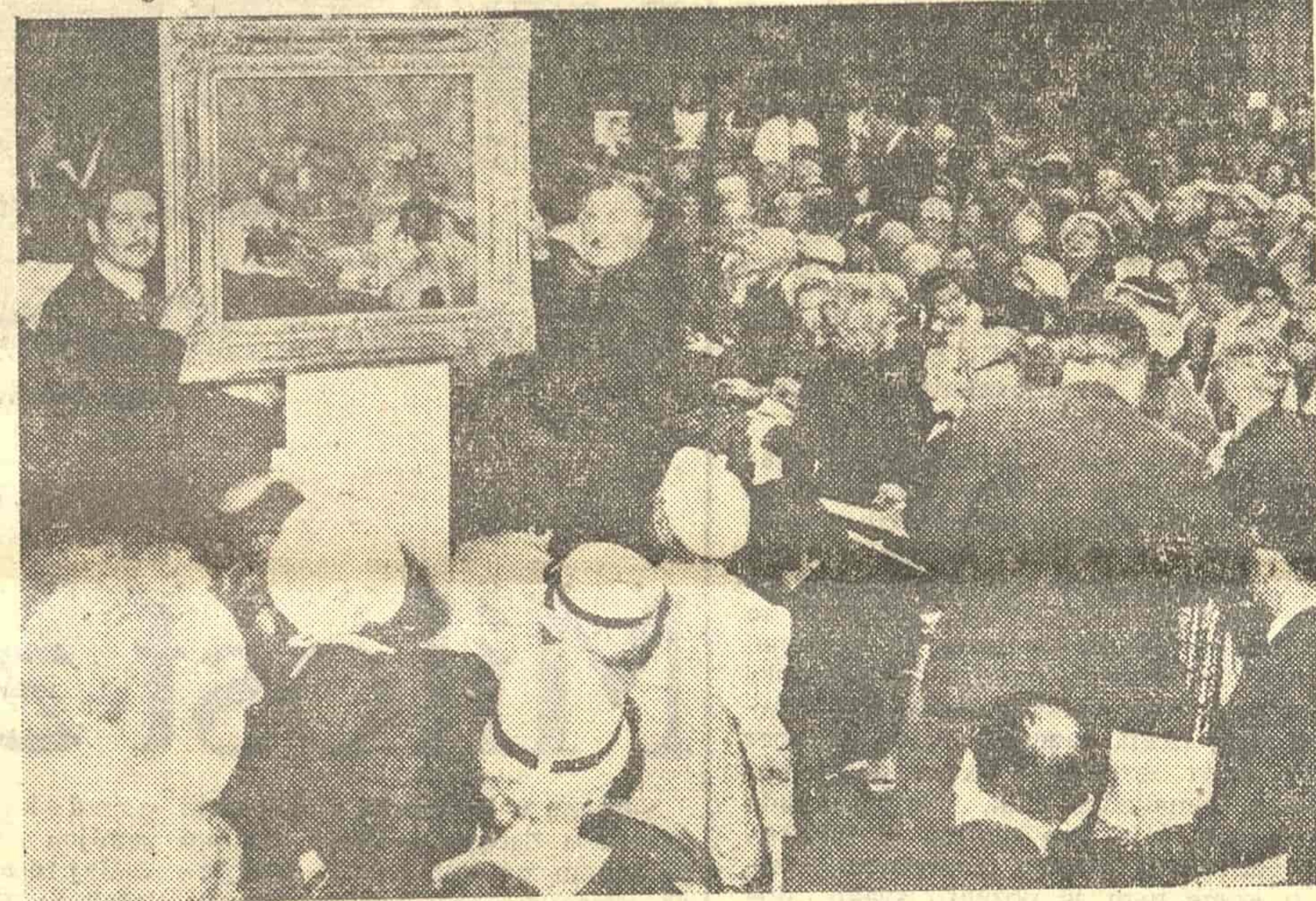
Posle prekida od godine dana ponovo se pojavi „Filozofski pregled“ ovoga puta sa Vukom Pavićevićem kao odgovornim urednikom. U članu „Hegel i marksisti danas“ Veljko Korać piše da nam danas „mało pomoži kategorije Hegelove „logike“ u konkretnim istraživanjima, čak i kad kritički usvajamo i primjenjujemo ono što je u njoj traženo“. Bilo bi zaista besmisleno verovati da je uopšte moguće da se naučno razvijaju, a da opšta teorijska misao istovremeno stagnira“. On pledira za jednu dijalektiku koja bi se bogatila konkretnim istraživanjima.

Sve festivalске prirede održane su u epidaurskom Amfiteatru, koji je izgradio grčki arhitekt Politeknički fakultet u IV veku naše ere. Akustičnost ovog amfiteatra, smeštajnog između brda obrasnog šumom, toliko je dobra da se skoro i najmanji šumovi čuju čak i u 55 sedališta.

Međunarodni konkurs za violiniste u Poljskoj

U poljskom gradu Poznanju održće se krajem ove godine III Međunarodni konkurs za violiniste imena Hajnriha Venjakovskog, na kome će prvenstveno učestvovati mladi izvođači, a isto tako i violinisti majstori. Konkurs će se odvijati u dve sekcije, ocenjenih instrumenata.

JAVNA PRODAJA GOGENOVIH SLIKA

U toku javne prodaje umetničkih dela koje je izvesna gospoda Margaret Pompon Bidl ostavila u Galeriji Šarpantije za jednu Gogenovu sliku plaćeno je 104 miliona francaka. Ovu sumu, koju je ponudio grčki brodovlasnik Basil Peter Glandris, smatra se najvećim dosad ispla-

ćenim iznosom za jednu sliku moderne škole. Gogenovo platno nosi naslov „Mrta vatre priroda sa jabukama“ i potiče iz 1901. godine. I druge Gogenove, Renoarove, Maneove i Monetove slike dostigle su „rekorde“. Na fotografiji: sala u kojoj je održana javna prodaja sa službenicima koji pokazuju publici Gogenovu sliku.

Na kraju ovoga broja nalaze se prilozi o nastavi filozofije, i o osnivanju jugoslovenskog društva za filozofiju i sociologiju, kao i memoriam Dr. Vladimira Dvornikovića i Marijanu Tkalčiću. (C.)

Štedeo. Naročito je bio ozlođen na svoju sabraću franjevce, one između njih koji su — po njegovim rečima — „svako njegovo domorodno poslovanje napajali čašom cemera i pelina“. Vezani obaveznom poslušnošću sa Vatikanom i, preko njega, sa njegovim bečkim saveznicima, oni stvarno nisu ni mogli da pokažu pravo razumevanje za Jukićeve pozive da ne budu samo „fratri bosanski“ nego i „domorodci slavenski“. U razgovoru sa austrijskim konzulom o sporu između franjevaca i Baršića, Jukić se nije utrušćavao da na račun svoga biskupa i njegovih bečkih i rimskih gospodara izgovori reči koje će konzul, u zvaničnom izveštaju, okarakterisati kao „revolucionarne“ i „bezbožne“.

Verski tolerantan, ovaj neobični franjevac zalaže se u svom časopisu za osnivanje pravoslavne bogoslovije u Bosni i pozivao i „rišane“ (pravoslavne) i „kršćane“ (katolike) da zajedničkim načinom stvore sredstva za podizanje škola, sa ogradiom da to, istina, može da čini i svaka vera „nabaska“, ali samo onda ako „po našoj nesreći ne mognemo u dobru opšćenu biti ujedinjeni“. Svoj bukvak Jukić je štampao i cílicom i ponosio se time da u svojoj školi u Varcaru ima učenika od obe vere, pa čak i pravoslavnih bogoslova. Među knjigama koje je Jukić rasturao po Bosni, na prvom mestu su po broju primeraka bila dela Dostoevskog.

Ovakvim svojim stavom, i radom, ovaj istinski rodoljub jugoslovenski nužno je izazvao podozrenje i navukao na sebe mržnju i osvetu i papinskog Rima i carskoga Beča, i turskih vlasti u Carigradu i bosanske feudalne gospode, a njegovu franjevačku sabraću, u svom oportunitizmu, zazirali su od njega i odricali ga se kad god im je to bilo potrebno. Uhapšen i prognačen zavazda iz Bosne po nalogu Omer paše, Jukić je u Rimu zatočenik Kongregacije za propagandu vere, a u austrijskim zemljama policija ga unosi u spisak jugoslovenskih nacionalista nepriateljski raspoloženih prema habsburškoj monarhiji.

Kad je, devedesetih godina, jedna grupa Banjalučana počela da skuplja priloge za podizanje spomenika svom zastupniku sugrađaninu, njihovoj akciji suprotstavise se i crkva i država, sa zajedničkom motivacijom da je Jukić „isuviše simpatizao“ sa Srbima i da je bio „nepokoran svećenik“.

Ilija Kečmanović

Letnje slike

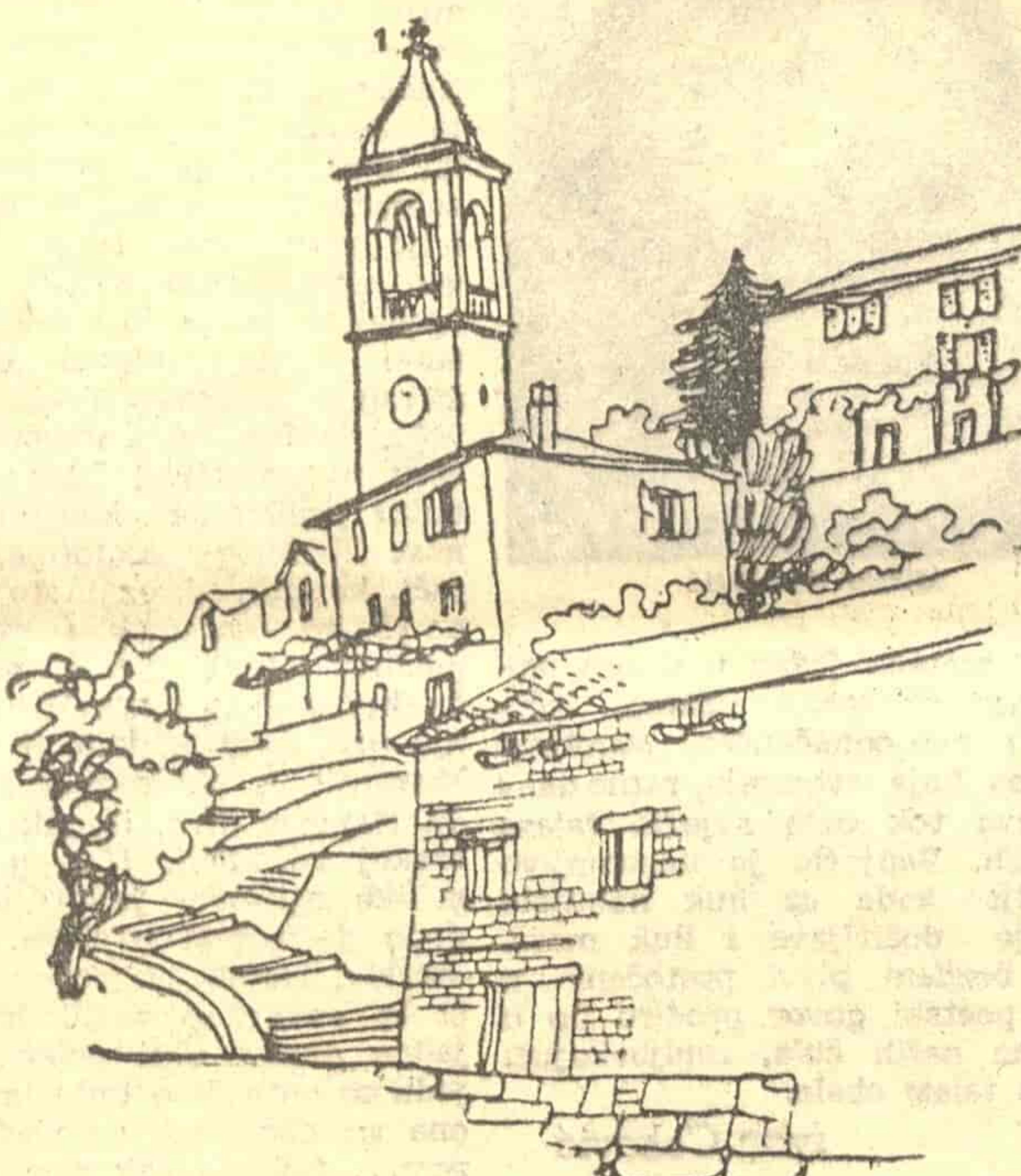
ZAPISI O JEDNOM PUTOVANJU

Završio sam večeru, razmišljajući kako ću stići do železničke stanice. Ali, kao što je pljusak počeo svoju letnju igru dramatičnim rasterivanjem nedužnih posetilaca letnjih bašta i vijanjen šetača po ulicama, tako je iznenada prestao i ja sam mogao da odem do železničke stanice po pokvašenom asfaltu. U kupeu orijent-ekspreisu bilo je dosta mesta da se čovek ispruži. Kasnije je došao i san.

Kišobrani

Pošle kraćeg zadržavanja u Zagrebu i male šetnje trgom ispred Glavnog kolodvora, gde se šarenim velikim grupama daka na ekskurziji, umorna i izgubljena u nepoznatom gradu, vratio sam se u kupe ekspreisu koji nastavlja svoj brzi put prema severozapadu.

Kroz prozor vagona vide se plodne polja u kojima se povija zaruđeni visokim zidom. Mnogo više lica na kulise koje autentično predstavljaju turistički stil srednjovjekovnih istarskih gradova, nego meštani u kome i danas žive ljudi. Vjugovi put vodi iz doline u grad. Gradsku kapiju ga deli od uzanih ulica između zbijenih kuća. Iznad crvenih krovova visoko se diže toranj crkve. Zbijen na vrhu brda, odvojen od okoline, neuprediv sa bilo čime što se doživelo gledanjem iz voza, Buzet je dobro zamisljeno iznenadenje u kome svaka slobodnija mašta može da zamisli oklopne na konjima, sve ono što je danas muzej i literatura. Ali nije sve zaustavljeno za potpun doživljaj. Eno, strmim putem se spuštaju kola, koja vuču dva ogromna vola.

Zoran Petrović: Primorski motiv

frani nanose mnogo veću štetu pejzažima, nego koristi ljudima nad njima glavama lebde. Potrebno je, zaista, imati mnogo smisla za disonantne akvarele pa prihvati ovačku sliku polja u letnjem jutru. Ali to su samo subjektivna raspoloženja jednog putnika koji sedi u svom kupevu zaštićen od neprijateljnih dodira vlažnih kapi. Voz menja okolinu i ne dozvoljava da se pažnja veže na duže vreme za jedan određeni utisak. Pod navalom sličnih slika čovek se povlači u sebe, ja mislim na more.

Grad iznad realnosti

Istra. Ponovo otkrivanje upoznatih krajeva krije u sebi jednu specifičnu draž. U doživljavanju viđenog kriju se i neuhvatljive vibracije iskustva koje donosi nova, dublja uživanja. Istra, dakle. Duga maršruta vozom biće uskoro završena. U Pazinu, budimo opreznii – zbog verbalne asocijacije, posle obilaska grada i njegovih kurioziteta, nastaviću put do Kopra autobusom. Sada tek vidim da je prekid putovanja u Ljubljani dobrodošao. Odmor mi je poslužio da sakupim snagu za nove susrete, za prihvatanje neobičnih slika predela koji pruža mnogo više mogućnosti za

putničke meditacije, nego prolazjenje kroz plodnu ravnicu, ili probijanje između slovenačkih brda kada se čovek povlači u sebe. Istarski kras, izbrazdan belim programu puteva i putanja, prekriven je otvorenozemljenom, rezedastom vegetacijom – retkom travom i kržnjim stabljikama otpornog drveća. Iznad tla izdiže se stene, najstrukturalnijih skulptorskih varijacija, ubožene bizarno, ali su puno mašte i duha. Sve kuće su slične jedne drugoj. Ravne fasade nose tragove nekoliko, uglavnom svetlih, boja, sa prozorima koji su zaštićeni jakim drvenim kapcima. Oni štite i od sunca i od vetra.

Buzet. Imaginarni srednjovjekovni gradić na nedalekom brdu svu pažnju vezuje za sebe. Ujutro on gubi svoju realnost. Zamkovi okruženi visokim zidom. Mnogo više lica na kulise koje autentično predstavljaju turistički stil srednjovjekovnih istarskih gradova, nego meštani u kome i danas žive ljudi. Vjugovi put vodi iz doline u grad. Gradsku kapiju ga deli od uzanih ulica između zbijenih kuća. Iznad crvenih krovova visoko se diže toranj crkve. Zbijen na vrhu brda, odvojen od okoline, neuprediv sa bilo čime što se doživelo gledanjem iz voza, Buzet je dobro zamisljeno iznenadenje u kome svaka slobodnija mašta može da zamisli oklopne na konjima, sve ono što je danas muzej i literatura. Ali nije sve zaustavljeno za potpun doživljaj. Eno, strmim putem se spuštaju kola, koja vuču dva ogromna vola.

Žika Lazić

ŽAN ŽIRODU: „BELA“

(„Nolit“, Beograd, 1957)

U ovom knjizi nalaze se dva ljubavna romana. Žana Žirodu: „Bela“ i „Simon patetični“. To su, redovito bi se, čudnovati skupovi našumne nabakanosti, odvojeni, dekoni ponovljenih momenata, ali se sve to na kraju prikuplja i objedinjuje u jednu sigurnu celinu. U pitanju je sveži i bogati romansirski izraz, koji iz najobičnijih stvari i događaja izvlači ljudsku radost i tragikum. U pitanju je pesnička tananstnost, mašta, igra puna vrednine i misaonosti.

Ljubavna fabula romana „Bela“ propaćena je sukobom između ministra pravde Rebandara, svekra glavne junakinje Bele i porodice bivšeg ministra Dibardoa, te se tako pojačano osvetljavaju odnosi i prijlike u Parizu posle Prvog svetskog rata. Ljubav između Rebandarove suhane; mlade udovicе Bele i Filipa, sina bivšeg ministra Dibardoa, završava se tragicno baš zbog tog sukoba: kad je Rebandar sve spremio da osudi Dibardoa pojavljuje se Bela, koja izjavljuje da je ona spalića izvesna dokumenta i tako osuđuje osudu Filipovog oca, bivšeg ministra Dibardoa, inače čoveka neobično zaslužnog za Francuskog, iskrelog i pravog patriote. Rebandar to razume kao izdaju, a Bela odgovara – ja volim Filipa – čime se prvi put jasno pokazuje postojanje ljubavi između nje i Filipa. Sažnajući da između te dve porodice nema pomirenja, Bela završava traženom smrću. Događaji koji su van fabule romana služe kao kritika vladajućeg pariskog društva tog perioda.

Roman „Simon patetični“ je istočnjačka mlađica koji dolazi iz provincije. To je životni put pun samovernosti, mlađalačke zanesenosti, pun sunca i ljubavi. Glavni junak Simon je pametan, otmen, plemeniti mlađič, u koga se zaljubljuje Gabrijela, Lucija, Elena, Ana – i sve one, lepo mlade Parizanke, proneste kroz njegov život istinsku sreću, sa jedva nešto malo bezrazložne mlađalačke patetike. Prived „patetični“ je samo laka ironija kojom Žirodu često prekriva samouverenost svog junaka. D. P.

DRAGOJO DUDIC:

„DNEVNIK 1941 GODINE“

Privalost ove knjige ne leži samo u njenoj sadržajnoj potki kojom je obuhvaćeno jedno legendarno vreme, poput onih snažnih, maštovitih, nepokojebitivih dana iz 1941. god., već i u samoj ličnosti pisca ovog dnevnika, seljaka Dragojla Dudica, starog veterana, solunca,

nose u sebi nešto od veličine i snažnosti antičkih tragedija.

Nedostatak umetnički potpuno izvajanih, plastičnih likova, Dragojlo Dudic je sasvim iskupio jednim celovitim, celičnim likom naše narodne armije i revolucije, čije su konture već mogle nazreti u noverbarskim maglama, kroz koje su se provajale prve cete partizana, goniene vetrom i sibane klišom, ledenu klišom kasne jeseni, avionski bombi, mitraljeza i topova.

Zoran Milić

AVJI KOMPONT BERNET

„STARII I BOLJI“

(Izdanie „Kosmos“, Beograd, 1957)

Ovo i slična dela treba da upotpiigne i produže naše poznavanje najboljih romana savremene engleske književnosti (mada tek očekujemo „Ulisa“). Avji Kompton Bernet uživa ugled smičlog reformatora

Desimir BLAGOJEVIĆ

DOLAZAK MEĐ RANORANOICE

Vi niste hteli one duši verne, samoču cveta, samoču bez stotinu lica; vi niste hteli vode neizmerne, ni zveri što se ruše sa litica.

Tamo gde počivaste s nežnošću kao kamen, tamo gde spuštanu se kiše, tamo gde stravne dane tajno Sunce briše i dijamantata strašnih seva plamen, i gde sa zora sleču krila ptica, gde srebrno se njiju grane i do nesvestica pojti samo Amen.

– tamo po tragu za rukovanjem Sunca i polja, na koje sve sad grne; tamo po tragu: koja je ljubav bolja, i komē voštanici veću pali; po tragu znog za kojim se svrne k' Žemlji i nebu svetlost da smo dali.

... Al' dode i nevan sa gore crne i u sebe se spušta lešvicama tame; — i mesto ptice koja nebu prne. i mesto Sunca s naših strana, džu se zvona, zapevka obasjana za one koje volimo: O gde ste ruke, venci kao vode? Gde da se molimo?

I oči? Da l' iz njih ususret nam brode ljubavi same?

Kako da odolimo?

I dasi? gde poljupci što nas mame?

gde da se molimo?

Dodite, zvan! Al' dodje i nevan

u čas gorčine što crno vode uskomeša!

Dodite pre no što se nastani samoču ukraj leša!

Hitajte da se poverimo zori k' suza peće!

Hitajte melemljni ruku, penešte basme sobom,

jer rane kaplju krvlju što će da isteče,

jer se mraci!

Vi uzaludni zbog ljubavi, vidari, врачи,

vi nezaposleni zbog ljubavi koju treba da izleće,

i vi svravnjeni s grobom,

dodite da uzdignemo zori krila:

zbog gorčine mračno je gnezdo sebi svila!

(Gde da se molimo,

kako da odolimo?)

Dodite do naših tavnih strana, dodite tamo gde je noć vec bila, dodite tamo gde je bilo rana, gde se i patnja skrila, da Žemlju k' jabuku s grana za one koje volimo bacimo u naručje Henila...

(1950)

IZLOG KNJIGA

koji se, odmah posle sramne kaptulacije, našao u prvim redovima, kao rukovodilac, organizator i botac pod zastavom KPJ, gde je i ostao sve do svoje tragične pogibije na Zlatiboru, u prvoj ofanzivi.

Dnevnik je voden od avgusta do novembra 1941. godine.

Nezaboravne su stranice na kojima Dudić daje stravice panorame popunjene sejama, porušenim druzama i mostovima na glavnim saobraćajnicama prema Ljig i Valjevu. Mnogobrojne diverzantske akcije do u sitnice su opisane majstorskom činjenom rukom. Ali, centralno mesto u knjizi svakako predstavljaju borbe kod Krupnja, u kojima je učestvovao i sam Dudić. Snaga, vitalnost, energija sa kojom su šesnaestogodišnici starići Jurisali na bunkere, našla je autentičan odraz na stranicama ove blistave i sumorne knjige. Kažem i sumorne, jer poslednje stranice dnevnika na kojima piše opisuju početke brutalne borbe (izdajstvo četnika),

engleskog romana; neki kritičari je podneblje zahtevalo je svoj adekvatni izraz u pesmi, u slikama i ritmu.

Američka crnačka poezija koja je u knjizi zastupljena najeminentnijim pretstavnicima (Lengston Huxley, Richard Rajt i dr.) imala je drugi put razvoja. Počevši od duhovnih pesama gde su metafore i simboli iz mitologije izražavani unutrašnja kolebanja i strasti, preko bliza koji je kondenzovao tugu za Afrikom, do snažne savremene poezije čija vrednost ne zaostaje iza vrednosti poezije belog čoveka. Formirana pod uslovima ravnopravstva, segregacije i patnje ona u dubini nosi glas Afrike, njen ritam i krik, i jednu ikonsku temu za slobodu.

Crnačka poezija na francuskom jeziku bila je pod direktnim udarom bogate francuske kulture, pod udarom njenih pokreta i previranja tako da su se i eminentni crnački pesnici priklonili tim pravcima. Zak Rumen koristi nadrealističku tehniku za obradu crnačke tematike, zatim Emile Sezer, jedan od najsnaznijih crnačkih pesnika, takođe se koristi nadrealističkom tehnikom.

Vanačka crnačka poezija je umetnička sinteza estetskih dostignuća moderne poezije, njenе fakture, metoda, i crnačke tematike sa njenim specifičnim ritmom, temperamentom i snažnom emocijom.

Predgovor Dr. Petra Guherine je značajki uraden. Z. Jović

LJUBISA MANOJLOVIĆ:

„VETAR“

(„Nolit“, Beograd, 1957)

Od svih književnih vrsta čitaocu su uvek najbliže satirična dela, jer ona moraju najviše ispunjavati zatev savremenosti. A i cinjenica što je u njima uvek nešto izvrgnuto potisnuto u kriticu, svakako doprinosi tome da se ta literatura najviše čita, oko nje i o njoj se najviše govori, valja zato što je najnovija nemirnom čovekovom duhu. Voli čovek ponekad da se potpisne i samom sebi, svojim manama, svojim slabostima, a takođe i slabostima drugih, svojim komisija, sugradama i svojim pretpostavljenim. U tome i jeste najveća draž satire, ako se izuze sna poznata istina da satira u društvu preuzima ulegu lekaru.

Baš u tom je i vrednost knjige „Vetar“ Ljubisa Manođlovića. Tri deset i tri kratke satirične priče, i po psihologiji i po ambijentu, vrlo dalek. Stvarana pod specifičnim uslovima jednog podneblja, na īđnom glasovnom materijalu punom potonovima i zvučnim kombinacijama koji su nam strani, sva prožeta vatrom podneblja, strasti, zvuka i temperatoma, ova poezija dopire kroz ovu knjigu do nas, možda malo umanjena po kvalitetu, jer prevodi ma koliko bili uspešni ipak ne mogu da uhvate boju, tanane vibracije i unutrašnji ukus originala, pogotovo ako je njeni umetnički tlocrt pravljeno pod jednim specifičnim, za nadeškim zakonom. Možda je ova knjiga imala malo veće ambicije nego što je mogla (po broju strana) da ih ostvari. Ona nas uvodi u poeziju Afrike sa nekoliko pesama, zatim u crnačku poeziju pisani engleskim i francuskim jezikom.

Tematski, njegova knjiga je vrlo raznovrsna i predstavlja u neku kulturu jedan presek društva, čoveka u mnogim životnim situacijama u kojima se našao u ovom njen doživljajima bogatom vremenom. Naravno, knjiga ima i nedostatke: ponavljajanje i banalnosti običnih kožnica. Oseća se da su neke od ovih satira pisane više za trenutnu potrebu dana, kao reakcija na neki događaj, a da se pritom zaboravilo na umetničku stranu obrazde teksta. Ali i pored tih nedostataka knjiga „Vetar“ predstavlja zavojnu i umjetničku ikurtu. Uspele ilustracije Dragana Savića tome još više do-

IN MEMORIAM DRAGO ŽERVE

Nesrećnim slučajem, 1. jula ove godine umro je od posledica povreda hrvatski književnik i javni radnik Drago Žerve. Roden 18. aprila 1904, Žerve je, završivši pravne studije, napustio svoj rodni kraj Istru, i po raznim gradovima Hrvatske bavio se advokaturom. Posle Oslobođenja vršio je nekoliko dužnosti, a poslednjih godina bio je direktor drame i intendant pozorišta na Rijeci.

Žerve se u svojoj književnoj delatnosti bavio pretežno lirikom i dramom. Prva knjiga njegovih pesama bili su „Čakavski stihovi“, objavljeni u Crikvenici 1929. godine. To je poezija o malim ljudima pesnikovog zavijaja, Istru, pesme u kojima se naizmenično prepričuju sumorni i veselcanegotski motivi. Kao pozorišni pisac, Drago Žerve je svojim komedijama „Reakcionar“, „Karolina rječka“, „Radi se

o stanu“, „Brod je otplovio“ i drugim dao značajan prilog našoj poslednjoj komediografiji. Po njegovoj humorističkoj pripovetci „Volovi dolaze“ snimljen je popularni domaći film „Barba Žvana“.</p

RASLOVA FILOZOFIJA LOGIČKE ANALIZE

(Povodom intervju objavljenog u prošlom broju)

U jednom predavanju održanom cijama. Mi možemo da kažemo govarao reči „Terazije“. Tako se „crna“, kao i od „je“: on je jedna preko britanskog radija, Rasl „pisac Ajvanha postoji“, ali reči (Bertrand Artur Ullijem, Lord „Skot postoji“) je pogrešna gramatika, odnosno pogrešna sintaksovaj način odredak zadatka filozofije: ona treba da umanjuje ljudsku glupost time što će u nama stvoriti jedan način mišljenja koji će nam omogućiti da se oslobođimo uskih granica svoje ličnosti, svoje klase ili svoje nacije. Ona treba da nas navikne da mislimo o opštima pojmovima. Zadatak ne može biti prostiji i ne može biti očigledniji. Ali cela filozofija i počinje nečim što je prosti i očigledno, da bi se završila nečim u šta bi malo ko bio sklon da poveruje. I makoliko da je zadatak koji je Rasl postavio filozofiji očigledan, njegovoj rešenje nije nimalo prost.

Da bi se taj zadatak rešio trebalo je prvo odgovoriti na jedno osnovno pitanje: na šta se odnosile filozofske stavovi, odnosno šta oni označavaju? To je osnovno pitanje tako zovane analitičke filozofije, čiji se počeci vezuju za imena Dž. E. Mura, Rasla i Vigenstajna. Osnovna preokupacija te filozofije je preokupacija simbola. Kada mi, na primer, držeći jedno pero u ruci kažemo „pero“ mi smo upotrebili jedan simbol za predmet koji držimo: simbol „pero“. zamjenjuje predmet „pero“; umesto da pokazemo prstom na pero mi kažemo „pero“. Jezik je jedan izgrađen simbolički aparat, i ono što analitička filozofija stavlja sebi u zadatak jeste ispitivanje odnosa između simbola i predmeta koje ti simboli označavaju. Ti odnosi nisu nimalo prosti — treba se samo setiti ogromnog broja nesporazuma koji proističu iz toga što mi često jednim imenom označavamo dve različite stvari, ili što dvema različitim stvarima dajemo isto ime. Kada ja kažem „pero“, to je pero koje sada držim u ruci, ali za nekog drugog to može da bude pero koje se sada nalazi pred njim na stolu, u jednoj drugoj sobi; dakle, jedno potpuno različito pero. Ipak i on i ja kažemo „pero“, ali imamo pri tom u vidu dve različite stvari.

Taj problem treba da reši teorija deskripcije. Nije dovoljno i menovati jednu stvar, treba je i potpuno opisati, da bi moj sagovornik i ja bili sigurni da mislimo na isto kada upotrebljavamo ista imena. Jedna deskriptivna rečenica je ona rečenica kojom jedna stvar nije imenovana, vec opisana, i to opisana jednom vobosinom za koju se zna da joj je svojstvena, ili se pretpostavlja da joj je svojstvena. Uzmimo rečenicu „Skot je pisac Ajvanha“. Analiza treba da nas doveđe do toga da mi budemo u stanju da definisimo termin „Skot“, odnosno da ga totalno opišemo: jer, za jednog poznavaca termin „Skot“ je deskripcija, ali za jednog laika on ne znači savršeno ništa. Mi onda možemo da kažemo: „jedan i samo jedan čovek može da napisao Ajvanha, i taj čovek bio je Skot“. Međutim, ako želimo da taj stav logički preciziramo, moramo ga uzeti u ovaj format: „jedan enitet „c“ je takav da je stav „x“ je napisao Ajvanha“ istinit, ako je „x“ jednako „c“, a lažan ako nije, štaviše „c“ je Skot“. Po Raslu, egzistencija može da se tvrdi samo o deskri-

Jovan HRIŠTIC

Postavljajući se jedno pitanje: zašto je tom „novom pozorištu“ tako njenjem nemilosrdna slika. Ipak, može se reći da od pre nekoliko godina „pariska škola“ pokazuje znakovne iscrpenosti. Pre nego što su i prodri do široke publike, dramskim piscima ovoga pravca postalo je jasno da njihov „realizam“ postaje šablonski i retoričan. Nije reč o komadu „Čekajući Godoa“, koji nesumnjivo ostaje kao remekdeč „škole“, već o svemu onome što je začeto i sazданo u vezi sa ovim komadom. Izvesno je da ovaj pokušaj nema više istu smelost kao nekad, da on pokazuje znakovne zamora: Adamov i Jonesko traže druge puteve, Votje pošto je dao „Kapetana Bada“, pokušava da stvari potiču pozorište. Ukratko obelodanjuju se nova traženja u kritici starih.

To ne uprošćuje rad animatora: izvestan deo publike — istina malobrojan — tek što se bio zainteresovan za tu „parisku školu“, kad su se njeni pripadnici već zapitali da bi bilo potrebno da je napuste. Sa komadom „Paolo Paoli“ Adamov pokušava da se vrati sredstvima tradicionalnog pozorišta i upušta se u političku satiru da još nije stvarno ni odmerio svoje prave mogućnosti. Jonesko se grdi nad svojim humorom, Votje roni u ilirizam, Odiberti se podaje svojoj razuljenoj fantaziji. Samo Beket komadom „Kraj partije“ nastoji da ide do kraja eksperimenta.

Ukratko, moglo bi se reći da „realizam“ postavlja retoričan traci

ži nov put kako bi izbegao da postane lako dopadljiv. Niko ne može reći šta će biti sutra i nikо ne može da predviđa novu liniju francuskog pozorišta. Izvesno je da „avangarda“ iz 1950 nije nikako identična sa „avangardom“ iz 1957, i da su se otvorili novi putevi. Stvari bi bile jasnije kada bi materijalni uslovi mladog pozorišta bili manje konfuzni i manje tegobni. A može biti da će posle svega, ove teškoće na kraju krajeva urodit plodom. Od trenutka kad umetnost izmaksne pedantnim estetskim definicijama i izbegne retoriču da bi našla svoju slobodu, moguće je da se deset još mnoga „čuda“...

Žan DIVINJO:

KRIZE I USPONI AVANGARDE

Nekoliko misli o današnjem francuskom pozorištu

Ako bi čovek htio da opiše sve bolesti koje nagrizaju mlađe francusko pozorište, jedan mu članak biće teško da probije „zid čutanja“? Zašto kritičari i direktori je već i suviše dobro poznati: kritičari čak i ne govore više o njima i pomiju ih sa nekakvim uveljenjem osmehom — kao, onaj pretresnik vlade iz jednog Žiroduvog romana (mislim „Borba sa andelom“), koji je označavao rat Beketu ili Adamovu?

Zato što su dramski pisi tog „novog pozorišta“, pisi koji pristaju do „pariskog školi“, prekinuli su tradicijama starog pozorišta, što su potražili nove izrazajne načine, udaljene isto toliko od tradicionalne psihološke retorike koliko i od filozofske pozorišta. Oni bi se čak mogli uporediti, svi koliko god ih ima — A. Adamov, Odiberti, Votje, Jonesko Beket — sa slikarima „kubistima“ iz prvih godina ovog stoljeća: estetski asketizam koji oni sebi nametnuju televiziji i bioskopu. Neću sve da ih nabrojam. Dovoljno je odmeriti ih da bi se odmisliti hrabrost — ili ludost — portniškim animatorima i rediteljima!

Poznata su imena ovih nesmotrenih ljudi: Žan-Mari Seri koji tako je logički status Terazije vezan za logički status nizova i skupova, i ako mi smatramo da su Terazije realne, moramo smatrati i da su nizovi i skupovi realni. Reč „Terazije“ može da bude deo mnogih stavova, istinitih ili lažnih, ali činjenice koje tim stavovima odgovaraju ne sadrže nijedan sastavni deo koji bi od-

Izvesni od ovih reditelja bili su na čelu nekog pozorišta. Drugi su opet osuđeni da lutaju od jedne pozorišne dvorane do druge. Skoro svi žive u polubedi. Čak ni uspeh komada „Čekajući Godoa“ nije učinio da Blen dođe do pozorišne dvorane, na koju bi imao puno prava. Poneki od njih su i uspeli — kao Žan Vilar koji je, pošto je igrao Adamova i Strindberga, dobio neobičan dar: Palatu Šajo, u koju je uselio novi Teatar Nacional Po-pilier. Ali to je izuzetak. Žan-Luj Baro već više od godinu dana šeta svoju trupu po inostranstvu i kada se govorio o tome da bi trebalo da prede u pozorištu „Sara Bernar“, niko ne može da zaboravi da je ova prostrana dvorana progutala velikog Dilena.

Svakome je poznato da je kreativa jednog novog komada skopčana sa izvesnim rizikom. To je prirodno i dobro je što je to tako. Kad pojave novih umetničkih dela ne bi sobom povlačila izvesnu opasnost, ne bi bilo pravog umetničkog života. Moglo bi se, međutim, pomisliti da bi izvestan relativni uspeh mogao biti od pomoći neopreznim i hrabrim animatorima koji su razlikovali sve da bi postigli taj uspeh, ali nažalost u Parizu danas to nije slučaj.

Postavljaju se jedno pitanje: zašto je tom „novom pozorištu“ tako njenjem nemilosrdna slika.

Ipak, može se reći da od pre nekoliko godina „pariska škola“ pokazuje znakovne iscrpenosti. Pre nego što su i prodri do široke publike, dramskim piscima ovoga pravca postalo je jasno da njihov „realizam“ postaje šablonski i retoričan. Nije reč o komadu „Čekajući Godoa“, koji nesumnjivo ostaje kao remekdeč „škole“, već o svemu onome što je začeto i sazданo u vezi sa ovim komadom. Izvesno je da ovaj pokušaj nema više istu smelost kao nekad, da on pokazuje znakovne zamora: Adamov i Jonesko traže druge puteve, Votje pošto je dao „Kapetana Bada“, pokušava da stvari potiču pozorište. Ukratko obelodanjuju se nova traženja u kritici starih.

To ne uprošćuje rad animatora: izvestan deo publike — istina malobrojan — tek što se bio zainteresovan za tu „parisku školu“, kad su se njeni pripadnici već zapitali da bi bilo potrebno da je napuste. Sa komadom „Paolo Paoli“ Adamov pokušava da se vrati sredstvima tradicionalnog pozorišta i upušta se u političku satiru da još nije stvarno ni odmerio svoje prave mogućnosti. Jonesko se grdi nad svojim humorom, Votje roni u ilirizam, Odiberti se podaje svojoj razuljenoj fantaziji. Samo Beket komadom „Kraj partije“ nastoji da ide do kraja eksperimenta.

Ukratko, moglo bi se reći da „realizam“ postavlja retoričan traci

LIRIKA U PREVODU

Leopold Staf

Poljska poezija XX veka počinje imenom Leopolda Stafa (1878-1957). Godine 1901 izdao je u Varšavi svoju prvu zbirku pesama i otada nije prestao da oduševljava čitaoca sicevima s novim i novim zbirkama. Upravo do danas bio je on vod i učitelj čitavim generacijama poljskih pesnika. Treba spomenuti samo najveće — Julian Tuvin, Jaroslav Ivaškjević, Jan Lehonj — koji su najvećim i mlađešu duhu.

EVO NOVOG LIŠĆA

Evo novog lišća, trave sveže
Koje nam daj prolećni najavi,
Ali daj taj mi svojim šumom šapče
O drugom lišću i o drugoj travi

Kojih već nema.

Evo vali okupani u suncu
Ali ti vali u prložaju mi šapču
Oteli se iz leja skokom ljudim
O drugom suncu i valima drugim

Kojih već nema.

Rano sunce zracima pozlaćuje
Mladost neba, vode, trave sač zeleni,
Moje srce tiho u čutanju grca
O sebi kao već o senči srca

Kojega nema.

TEMELJI

Gradio sam na pesku
I srušilo se.
Gradio sam na steni
I srušilo se.

A sad ću početi da gradim
Na dimu iz dimnjaka.

SENKA

Je li to preletela
Preko meseca ptica?
Je li ti otud sena
Minula preko lica?

Na srce moje
Pala je s tvoga lica...
Plaćemo oboje...
Ah, nemoj... sitnica...

(Preveo Petar Vujičić)

NAGRAĐENI KNJIŽEVNICI

Republička udruženja književnika dodelila su svojim članovima nagrade za dela objavljena u 1956 godini.

NAGRADA UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA BOSNE I HERCEGOVINE dodeljena je književnicima Dušanu Matiću za zbirku eseja „Anina balkanska haljina“ i Desimiru Blagojeviću za zbirku pesama „Tri kanate“ — po 150 hiljada dinara.

NAGRADA UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA CRNE GORE dodeljena je književnicima Sretenu Asanoviću za zbirku priovedaka „Dugi trenuci“, Boži Blatoviću za zbirku priovedaka „Karaula“ i Milajlu Gazivodi za zbirku priovedaka „Troika“.

Uporedno sa bocom spušta se sa svoda jedno uže sa čvorovima i zauštavlja se na jedan metar od poda.

On još uvek razmišlja.

Zviždak odozgo.

On se okreće, opazi uže, razmišlja, uspušće se uz uže i hoće da dohvati bocu ali se uže opusti i spusti ga na pod.

On se okreće, razmišlja, traži pogledom makaze, opazi ih, vraća se užetu i počinje da ga seče.

Uže se zategne, podiže ga, on se čvrsto drži užeta, seče ga i dalje, pada, diže se i ostavlja makazu, padne, odmah se podigne, briše sa sebe prăšinu, razmišlja.

Uže se brzo podigne i nestane u svodu.

Sa krajem užeta on načini laso kojim se služi pokušavajući da dohvati bocu.

Boca se brzo podiže i nestane u svodu.

On se okreće, razmišlja.

Sa lason u ruci ide ka drvetu, posmatra granu, okreće se, posmatra kocke, ponovo posmatra granu, spusti laso, pode ka kockama, uzme malu i odnese je ispod grane, hoće da stavi veliku kocku na malu, predomisli se, stavi malu na veliku, posmatra granu, okreće se i sagne se da dohvati laso.

Grama se spusti duž stabla.

On se podigne sa lason u rukama, okreće se i konstataže šta se dogodilo.

Okrene se od drveta, razmišlja. Zviždak iza desne kulise.

On razmišlja, izlazi na desno. Izbačen odmah na scenu, posreće, pada, odmah se podigne, otire se sa sebe prăšinu, razmišlja.

Zviždak iza leve kulise.

On se ne miče.

On gleda svoje ruke, traži pogledom makaze, opazi ih, uzme ih, počinje da seče noke, prestane, razmišlja, prede prstom preko oštice makaze, obriše oštircu svojom maramicom, stavi makaze i maramicu na malu kocku, okreće se, otvara svoj okovratnik, osloboda vrat i otpipa ga.

Mala kocka se podiže u vis i nestane u svodu.

On se okreće da ponovo uzme makaze, konstataže šta se dogodilo, sedne na veliku kocku.

Velika kocka se pokrene zbacivši ga na pod, podiže se u vis i nestane u svodu.

On ostane opružen na zemlji, licem prema gledalištu, ukočenog pogleda.

Boca se spušta i zauštavlja na pola metra od njegovog tela.

On se ne miče.

Zviždak odozgo.

On se ne miče.

Boca se spušta još niže i klati se ispred njegovog lica.

On se ne miče.

Boca se diže u vis i nestaje u svodu.

On posmatra svoje ruke.

ZAVESA

GODO ILI OPTIMIZAM

On će doći.
Mora doći, sasvim pouzdano.

Obećao je.

Strpi se, druže,
Moramo tu da ga sačekamo,

Rekli smo da na ovom mestu

Ima da nas nađe.

Doći će sigurno!

Zašto bismo sumniali?

Zato što je za danas otkazao? —

Pa bio je sprečen!

Nije mogao —

I lepo nam je čovek poručio

Da će doći sutra.

Moramo da se strpimo.

Važne, krupne stvari

Ne obavljaju se tek onako

Navrat nanos!

A on ne može da nam doneše

poruku

Dok je i sam ne dobije.

Pa šta je.

Ako to bude sutra umesto danas?

Ili čak i tek preksutra!

Moramo tu da ga sačekamo,

Kažeš da te žulje cipele,

I da je ovo mesto pusto, turobno, strašno —

Pa nisu ti cipele krive što te žulje,

Već twoje noge,

A ovo mesto i nije tako strašno;

Pogledaj samo ovo drveće,

Juče još sasvim golo,

Prekonoć je prolistalo.

Posmatraj samo

Ove fine nežne zelene listiće,

Prvo proletnje zelenilo tanano,

bledo...

A ti hteo da se obesimo

Na ovu njegovu granu!

Pa ona nas ne bi ni izdržala,

Prelomila bi se.

A i ovo uže kojim si pripasao

pantalone

Otkinulo bi se.

Nema smisla da se obesimo...

On će doći van svake sumnje,

Sutra, preksutra, nakustra.

A vidiš kako lepo prolazi vreme u razgovoru —

Da se zagrlimo, druže...

On će doći, obećao je

Moramo da ga sačekamo.

Todor Matijević

MUZIKA

Između dveju sezona

je harmoničkih tonova do Helmholcovih opita sa rezonatorima, kojima je proverena povorka alternativnih tonova u kompleksnom binarni mnoštvo zvukova njenih vaspeli horizonta naše slušne prijemljivosti? Da li bismo imali raskošnu kavalkadu polifone muzike, od Bahović fuga do Simfonijske psalma Igora Stravinskog, da svet nije nasele bezbrojnim paralelama glasova, jecaja, kikota, letnjih pljuskova i vazdašnjih žuborenja šumskih izvora? Učenjak Edward Hanslik nasmejao bi se, doduše, ovim pitanjima, da je živ (a među njegovim ideološkim adeptima ima ko da privrati poključku bakiću tog antidiialektičkog smeha), no mi, u varijaciji, podvlačimo našu deklaraciju, da slušanje bezbrojnih glasova sveta bogati, oplodljivi i razgranjava potencijal našeg sluhu, produbljuje naš muzički smisao, usmerava i de terminira naš posebni, muzički okrenuti i na nju odapeti umetnički ukus, baš kao što i utančano, aktivno, budnošću duha praćeno i potpomagano slušanje muzike izaziva oni visoku budnost čula i saznajnog potencijala naše svesti za nešicrni fond auditivno opazivih manifestacija sveta, — prirode, bilja i životinja, svih instrumenata, sprava i mehanizama koje je čovečja ruka, opet pokretana svešću, konstruisala i sagradila.

U završnim sekvencama poznatog Karlo Ridovog filma "Treći čovek" rezoniraju betonirani lagunski bečke gradske kanalizacije, šumom nekih majušnih Plitvičkih Jezera organske vlage i crevnog osniva miliona stanovnika, a u tom zvuču, bliskom onome što odjekuje polupraznim katedralama, prebiči u toči se jedna strašna gravida u užasu ratom poremećenog moralno iščašenog čoveka: ta gravida vapije za svojom visokom transformacijom, — simfonizacijom. U jednom drugom filmu, sa fabulom iz rata sa Japanom, za tajnog noćnog sastanka jednog muža-logoraša i njegove žene iz baraka za zatvorenje, beže žene, huči nočna vreljina tmaste džungle, dok se iz ustalasanog granja javlja kao neki prigušeni kikot (da li potisnili strah) malenog, crnog majmuna: ne bih, čini mi se, to umeo čuti kao sudbinsku bedu i ludu smelost iskinjenog ljudskog bita, da mi se životno iskustvo nije hrana simfonijom ili Prokofjeva, Stavinskog ili Prokofjeva, simfonijskim odjeljkom "Muzika" iz Simfonije Orienta Josipa Slavenskog. Ali, da ne idemo dalje od naše izletničke Avale: umemo li čuti prividnu tisinsku one njene kose što se spušta ka pršnjavom drumu, kojim frču oznenjiti motori zadružnih kamiona, i da li smo tamo oslušnuli tihu šušnjavu kukaca po palomilšču, šapat lenjog granja, užurbani radost tvrdokrilaca? Ako ne umemo, sa kojom gladu čula i duha mislimo sedeti iduće sezone u koncertnoj dvorani? Sa kojom, doista, pitam vas, drugovi ljubitelji muzike, sad, između dveju sezon?

Pavle Stečmorić

ZIVOT OKO NAS

Aerodinamična grejalica i drugi pojmovi „lepote“

U izložima naših gradova pojivali su se električni aparati sa veoma jednostavnim, solidnom građanskim namenom: da nam hlade, povrće, mesa ili piće, da nam skuvaju ručak, operu prije potkošljene i ostali veš, da isprže hleb, mesu, sosove i kremove, ili hlade, ili greju sobe. Pojavili su se u različitim oblicima, okičeni domaćim i stranim firmama i etiketama, čineći su im uz pomoć kredita pristupne — i mi konstatujemo da za dozvoljstvom: zgodne stvari, sasvim zgodne, da li da uzmem AEG ili Tobi?

Tu i tamo će se neko prevariti i priznaće: ovaj frizer je zaista lepo, lepo, lepo od onog drugog. I to odlučuje prilikom kupovine.

Tu smo. Reč "lep" je pala. Skoro svi se slažemo da su te stvari, više ili manje, lepe. Izgovorimo "lep", ne razmišljajući, čini nam se da je tako. Ako imamo stacionarnu grejalicu u obliku kutije, ili modernu koja imitira kraj krila, mlažnog aviona, bez predomisljanja čemo se složiti da je moderna — lepa. Žašto? Zato što je moderna — Zato što želimo da imamo "parče savremene tehnike" u stanu? Ne primećujemo da od grejalice tražimo nešto još nije namene: da bude aerodinamična. Čudno je koliko je industrije prevoznih sredstava, prvenstveno automobilima i avionima, upravo elektroprivreda, a ne primetila njihovo poreklo. A poreklo pojma lepote uvek je moguće pronaći. Ako bismo pomoći sliku i statuu pokušali da rekonstruujemo ideal ženske lepote — da predemo na potpunu suprotan teren, na kom se epitet "lep" može upotrebiti — lako ćemo utvrditi da je idealna leptoticu od antičkih grčkih vremena do "miseva" dvadesetog veka postala sve uža u kukovima i razvijenija u ramenima. Jer je sve manje bila samo pehar ploda određen za radanje, a sve više drugarica, u poslednje vreme i specijalno u sportu. (Zapravo, Velaske početkom XVII veka u Veneri i Amoru slika prvi ženski akt koji odgovara i estetskom osećanju današnje generacije.)

Grubo i vulgarno-materijalistički zvuči ako se kaže da je "lep" zapravo ono što je "korisno". Ali na analizi upotrebe termina "lep" kod svakodnevnih predmeta lako možemo da utvrdimo ono što je kod umetnostidaleko teže — da ta dva pojma nisu usivoši daleko jedan od drugog. Teza da je lepo sve ono što se dopada, a da se ne name da toga nikakva korist — apstraktna je i idealistička. Veza između "korisnog" i "lepog" nije uvek tako lako uočljiva, u tome je stvar. Ako se vratimo na aerodinamičnu grejalicu — koja bi kao grejalica bila isto tako korisna i da je ostala četvrtastog oblika — videćemo da u vremenu u kom je nadvladao pojam brzine, u kom je najimpresivnije dostignuće avion i raketni, svaki predmet mora da se učini da je moderna — neophodno potreban. (Ako bi neko htio da se okuša u prorocanstvima, možda bi danas već mogao da tvrdi da će taj ideal uskoro biti napušten, jer ideal teži danas već matrički je počelo da se piose o tome. A estetski kriterijum prema predmetima svakodnevne upotrebe zaostriće i estetski kriterijum prema umetničkom delu, kao što je to slučaj i u obrnutom pravcu.

godina. S druge strane, često vrlo loše izveden rad na ukrasavanju javnih prostorija, predmeta za svakodnevnu upotrebu i drugim stvarima kojima se svakodnevno srećemo kvari, "ukus" i smisao da se zaista primi ono što je lepo, da što je izvršen rad učinjen modernog, negzardnog i nepraktičnog nameštaj, koji je uz to još i skuplji od modernog, a tek u poslednje vreme i to vrlo nesigurni matrički je počeo da se piose o tome. A estetski kriterijum prema predmetima svakodnevne upotrebe zaostriće i estetski kriterijum prema umetničkom delu, kao što je to slučaj i u obrnutom pravcu.

Ivan Ivanić

Jožef Debreceni spada u one jugoslavensko-madarške pisce, čije ime nije nepoznato ni nemadarškoj čitalačkoj publici u zemlji. Jedan deo njegovih književnih i publističkih radova objavljen je i na srpskohrvatskom jeziku, pa i na jezicima drugih jugoslavenskih nacionalnih manjina. Kod naše čitalačke publike postao je poznat naročito po svojim romanima "Hladni krematoriјum" i "Prvo poluvreme", koji su prevedeni na više jugoslavenskih jezika, kao i po drami "Smena". Njegovi publistički radovi stalno se pojavljaju na stupcima beogradskih novina, a nova njegova knjiga (zbirkaputopisa) "Oslobodenje od carine" nalazi se u štampi u Beogradu.

Međutim, malo ih ima kod nas

koji znaju da je Jožef Debreceni

u prvom redu litar.

Od njegovih

pesama, ispunjenih nabujalim

dživiljajima stvarnosti; zbog teškoća prevođenja dospelo je, posredstvom radija, samo nekoliko do sredine. Pogledajmo samo raznobojne zidove koje u poslednje vreme nalazimo ne samo u velikim salama i kafanama, nego i u sitnim uslužnim radnjama, u bifeima, pa čak i u privatnim stanovima. Zato što je to "moda". A "ukus" se to ne mora povinovati. Naravno, to ima i svoje dobre i svoje loše strane. Publike danas lakše prima likovnu umetnost nastalu posle impresionizma, pa čak i teže shvatljivu literaturu nego pre nekoliko

bođenja živi u prestonici, inspirisan junačkom prošlošću i sasajnicom Beograda uneo je u svoju zbirku više pesama sa temom o našem glavnom gradu.

Književna karijera Jožefa Debrecenija počela je 1925 godine knjigom "Istorija". U toku tog dugog perioda Debreceni se od samog početka pisao rečju i delom borio za uzajamno upoznavanje jugoslavenske i mađarske književnosti i za razvoj duhovne razmjene izme

Svet nauke

Radanje i smrt zvezda

Jedan od značajnih problema u zde mogu da se zapaze samo u kao što su one kod hidrogenске astronomije svakako je i proces onim zonama naše galaksije u bombe.

nastajanja i gašenja zvezda, problem njihovog umiranja, do koga dolazi kada se iscrpe zalihe goriva i kada one postanu „tamni otpaci u gomili zvezdanog pepe-

la“.

Taj problem, međutim, nije nimalo jednostavan s obzirom da je nemoguće pratiti procese na jednoj jedinoj zvezdi, od njenog nastanka do gašenja, jer takvi procesi traju milionima godina. Naučnici, ipak, nastoje da to reše posrednim putem, posmatranjem raznih zvezda koje se nalaze u različitim stadijumima svoje evolucije, a njihovu starost utvrđuju na osnovu količine „goriva“ koju zvezde raspolažu i brzine utroška tog „goriva“.

Prema današnjim shvatanjima nake poreklo zvezdane energije je atomsko, što znači da zvezdana energija nastaje od pretvaranja vodonika u helijum. Naučnicima je približno poznata količina atoma vodonika u određenoj zvezdi, odnosno njena masa. A za svaku zvezdu posebno astronomi ustanovljavaju brzinu utroška energije, te se na osnovu tih podataka i određuje starost zvezde.

Direktna merenja udaljenosti zvezda i intenziteta njihove svetlosti pokazuju, naprimjer, da pojedine zvezde troše deo svog ukupnog zaliha energije. Pri takvom tempu sagorevanja, zalihi „goriva“ bi se iscrpela za jedan milion godina i one bi se tada ugasile, iz čega proizilazi da su zvezde danas vidljive na nebu nastale pre manje od milion godina, što je opet veoma kratak vremenski period u odnosu na starost vasione.

Te mlade i veoma sjajne zvezde

Meštovićevog „Pobednika“, a na

Milost za drveće

Nastavak sa 1 strane
mlje i kulture u narodu. Ali, Srbi su u tome predaleko otišli i imaju centralne pokrajine Šumadije danas i suviše ironično zvuči. Danas, kao da je još ostala, u sveštili ili potstvosti, uvek spremna ostra sekira za pasom.

Medu prvim žrtvama javnog zelenila bili su bujni kestenovi na Terazijama, posećeni 1912 prilikom preuređenja Terazija koje je izvodio francuski inženjer Leže. Dotada je ulica išla po sredini, a sa strane, na trouglastim proširenjima, ispod novopodignute zgrade društva „Rosija“, (danas hotel „Moskva“) i kafane „Balkan“, kao i preko puta, bili su gusto zasadeni kestenovi. Po projektu inženjera Lučića, po sredini su postavljena dva dekorativna cvetna parteri i fontana koja je imala da primi deluje i monotono, nasumice pri-

uzanim trotoarima postavljen je drvoređ javora koji i dan danas kunja i ostaje kržljav i slabac. Takvo je stanje bilo do 1947 kada je napravljen širok kolovož po sredini i široki trotoari sa strane sa još po jednim novim drvoređem lipa. Dakle, u suštini smo se vratile na ranije stanje ali samo bez bujnog zelenila.

Između dva rata Beograd je bio u nekim ulicama drvoređ jablanova i topola, koji brzo rastu pa su relativno kratko vreme te ulice, kao naprimjer, Dedinjski bulevar, Bulevar Vojvode Mišića, Nemanjina, Savska i mnoge druge ulice, osevane zelenilom. Bilo je to uradeno stvaranjem jednog predratnog pretsesnika opštine koji je, iako seljačko dete, imao pasiju da sadi drveće. Kao izbor vrste drveta to nije bilo mnogo dobitljivo, čak i gradsku ulicu (čak ako je ona i

menjeno bez studije mesta i okoline, pa ipak smo danas zahvalni na ovu inicijativu.

Na Bulevaru Revolucije se, za više od dvadeset godina, razvio džinovski drvoređ koji do rata nismo ni primećivali. Danas, u perspektivi ulice vidimo same guste i visoke krošnje platana, koje skoro potpuno sakrivaju zgrade na Bulevaru i zamračuju stanove čak i na trećem i četvrtom spratu. Kada bi arhitektura tih zgrada bila od neke vrednosti ili bilo na koji način interesantna možda bismo zažalili što je to tako moglo bismo ustati protiv tog ogromnog i neprobognog zelenog zida. Onaj ko je zasadivao taj drvoređ nacinje je krupne greške.

Pre svega platani su sasvim nepodesni, zbog svog ogromnog rasta i džinovske krune, za normalnu gradsku ulicu (čak ako je ona i

deluje i monotono, nasumice pri-

Astronomski istraživanja u toku Geofizičke godine imaju poseban značaj za nauku. Na ovim fotografijama prikazana je evolucija jedne galaksije koja se razvija u nekoliko različitih oblika. To su: neuređeni, eliptični, spiralni i dovršeno spiralni oblik. Pro- učavanje ovih struktura, uključujući i tu i galaksiju u kojoj se nalazi Zemlja (čija je veličina prema veličini galaksije neznačna i neuočljiva!) dovodi do teorije koja smatra da galaksije vode poreklo od jednog primarnog gasea. Iz slike u sliku pratimo ovde otvaranje krila uočene spirale što dovodi do otvaranja galaksije.

kat znatno umanjen. Stručnjaci za izvođenje radova, objasnili su da se drukčije „ne može postaviti trasa“. Hortikulturni stručnjaci će možda objasniti da je već jablanova kratak, da postaju krti već posle dvadeset godina, pa ih treba potom seći. Da jake oluje lome grane pa i čitava stabla jablanova, to smo mogli videti ali nikad ni najjača naša oluja ne može napraviti takvu pustoš kao što to mogu stručnjaci.

Postavlja se pitanje: da li odgovorni komunalni funkcioni, da li samo stručnjaci za zelenilo ili stručnjaci za izvođenje komunalnih radova, ili urbanisti — projektanti, za svojim stolovima i sa svojim lenjirima, mogu uzeti na sebe svu odgovornost da uklone nešto što je dvadeset — trideset pa i više godina rasio, što je postalo sastavni deo gradskog pejzaža?

Muslim da oni takvo pravo ne mogu sebi dati, mislim da i obični građani mogu imati pravo reći u takvim pitanjima, mislim da pre svakog takvog presudnog končara treba zatražiti mišljenje i odobrenje nadležnih saveta i komisija koji imaju visoku odgovornost u našem sistemu društvenog upravljanja da zastupaju i predstavljaju mišljenje tih običnih građana i da brane njihove interese.

Ovim povodom mislim i na rušenje zgrade bivšeg ruskog poslaništva u čijem dvorištu postoji dva-tri lepa drveta. Hoće li se možda i ta stara drveta poseći radi nivelacije terena zbog stvaranja nove gradske terase ili radi stvaranja nekog parkinga za automobile?

Oliver Minić

Zašto se umaramo?

Od kako su nastupile ove julske vrućine ljudi često ponavljaju istu rčenicu: „Kako sam danas umoran, ne znam šta ču od umora. Svište sam radio“. Međutim, interesantno je, da savremena medicina ne misli tako. Lekari kažu: „Zdrav čovek nikad ne bi trebalo da oseća umor“. Ali, kod ljudi se kao po nekom pravilu uvrežilo shvatanje da su oni srećnici koji se ne žale na umor u stvari abnormalni ili izuzeti. Neki lekari idu tako daleko i tvrde da bez obzira na to koliko čovek radio, on pod normalnim uslovima ne bi trebalo da oseća umor. I u najslabijem čoveku postoji dovoljno punih tempom radi čitavog života. Pitanje je samo na koji način da najracionalnije oslobodimo tu energiju.

Obično smatramo da se osećanje umora javlja kao posledica preteranog rada. I tada se donosi, na izgled, sasvim prirodan zaključak: treba se odmoriti. Obično kažemo: „Dajte mi dovoljno odmora i dobro plaćen posao, pa će moja iznurenost sama po sebi isčezenuti“. I ma koliko to zvučalo razumno i opravdano ovakvi zaključci su sasvim pogrešni. Nauka ne poznaje nikakvu stanje apsolutne hronične iznurenosti koje bi se javljalo kao posledica preteranog intelektualnog rada. Normalna iznurenost, koja se javlja posle napornog fizičkog rada je nešto sasvim drugo. Ali tu ne može biti reči o hroničnoj iznurenosti, jer utrošena energija u toku dana se prirodnim putem regeneriše u toku noći i sutradan je ponovo sve normalno. Ali ako se oseti umor od rada u kancelariji i taj se osećaj nastavi nekoliko nedelja onda čak ni odmor od šest meseci ne dovodi do željene regeneracije. Ova vrsta iznurenosti nije uobičajena. Ali osnovno je osloboditi se jednog pogrešnog zaključka: iznurenost nije nastupila kao posledica intelektualnog rada.

Ako uporedimo fizičku iznurenost sa onom koja nastupa kao posledica bolesti onda brzo dolazimo do zaključka da su uzroci hronične iznurenosti uglavnom emocionalne prirode.

Interesantno je da do iznurenosti ne dolazi kod prekih ljudi koji se u trenutku razgrevaju i daju određujuće svome besu. Dosada, brije, neodlučnost, kompleks inferiornosti, male svakodnevne brije i strahovanja najviše podrivaju moral i potenciraju osećaj iznurenosti mnogo više nego stihiski nastupi gneva. Ako se razgrevate jednom mesečno ništa se ne brinite. Ali ako se osećate nelagodno tri dana u nedelji onda imate puno razloga da očekujete ozbiljne posledice.

Dosada je jedan od najsnajnijih uzroka iznurenosti. „Ali dosada je, kažu ljudi obično, psihičko osećanje. Kakve to veze ima sa bolom koji osećam u nogama ili ledima?“ Kako je to pogrešno! Dosada koji oseća žena pri pomisli na rad u kući dovela je do nekoliko slučajeva sleplja. Nezadovoljstvo sa mužem obogatilo je mnogo žena, odvratnost prema materinstvu dovela je do paralize. Ovakvi primeri nalaze se u kartotekama mnogih lekara sa širokom praksom. Nema praktično nikakve barijere između duha i tela. Nelažnost jednoga transponuje se u posledicama drugoga. Iznurenost tela je tako sasvim jednostavna posledica mentalnih poremećaja.

Intefesovanje za posao koji se obavlja je jedan od najvažnijih preduslova ljudske sreće. Bez radosti koju donosi rad nema emotivnih zadovoljstava, prestaje svaka ambicija i ostaje samo jednostavno.

„Kada bi svaki čovek mogao da obavlja onaj posao koji voli kladim se u jedan prema deset, da bi priči o premorenosti sasvim nestale“, rečao je jednom prilikom poznati lekar Carl Burlingem. „Ja prosećeno radim 12 do 14 časova dnevno na poslu koji volim i za koji bih se opredelio i kada bih imao mogućnost da se ponovo rodim i još jednom izaberem svoj životni poziv. I sa radošću izjavljujem da nikad nisam osetio ni dosadu ni umor.“

„Tačno je to — reći će mnogi — za ljudе koji imaju talent. Ali šta cemo sa čitavim nizom sasvim pozračnih zanimanja koja ljudi obavljaju iz

jednostavnog razloga što nešto moraju da rade da bi živeli?“

Sasvim je tačno da je jedan posao interesantniji od drugog, ali to je u ekvivalentnoj proporciji sa činjenicom da je jedan duh više zainteresovan a drugi manje. Mi se punim pravom očekujemo da nas rad interesuje a da li smo ikad pomisili koliko smo stvarno učinili da se sami zainteresujemo i pokušamo da zavolimo posao koji obavljamo?

Mnogi ljudi imaju sasvim pogrešnu pretpostavku o radu — kažu psihijatri. — Većina misli da zadowoljstvo počinje onog trenutka kada rad prestaje. Ljudi se bore za krace radno vreme što praktično znači za više časova lenstvovanja. Sećam se jednog natpisa koji sam pre izvesnog vremena video na vratima radnje u Petoj aveniji: „U ovoj radnji niko ne radi više od četvadeset časova dnevno“. Koliko u tome ima nesvesne ironije. Svi ljudi koji su nešto postigli u životu pokušavaju da ostvare radni dan od četvadeset sati. Nesreća je u tome što nas pre svega ostala u gradsku ulicu (čak ako je ona i

znao da kuva, šije, kripi čarape. Vatra se uvek zatvara kada bi je on naložio a pod je počišćen njezovom rukom izgledao kao umiven“.

Svi mi poznajemo ljudi kojima zavidimo zbog odličnog poznavanja stvari ili zbog toga što su do savršenstva ovaldali nekom vještinskom. Nije retko sresti poznatog stručnjaka koji je istovremeno i izvanredan ribolovac, koji odlično igra bridža kao da je tome posvetio čitav svoj život, poznaje svaku knjigu koju mu pomenite i brije, posećen je dva-tri lepa drveta. Hoće li se možda i ta stara drveta poseći radi nivelacije terena zbog stvaranja nove gradske terase ili radi stvaranja nekog parkinga za automobile?

Oliver Minić

Mi se svi borimo za što više slobodnih sati. Ali na koji način upotrebljavamo to slobodno vreme, kad ga jednom dobijemo? U većini slučajeva ljudi jednostavno „ubijaju vreme“. Verujući u blagodetno dejstvo nerada, čovek se trudi da u slobodnom vremenu čini što manje napora bilo fizičkih ili mentalnih. On čita kriminalne romane ili luke ilustrovane revije koje zahtevaju najmanji procenat koncentracije. Pokušava da u alkoholu nade olakšicu za dnevne napore. I čitavo vreme on misli da mu je potreban odmor i da ga na taj način nalazi. A ustvari on radi sasvim suprotno: mentalnom pasivnošću, trivijalnim zadovoljstvima i opuštenim živcima, koji vode u rastrojstvo.

I kada vam se ponovo na kraju dana učini da ste „na kraju svojih snaga“ setite se reći: Villjam Džejmsa: „Aktivnost i osećanje idu uvezeni jedno i regulišući pravilno aktivnost, koja je pod neposrednjim kontrolom volje mi čemo indirektno regulisati i osećanja“. A ovo primenjeno na problem iznurenosti znači: Ako se osećate umornim nastavite posao sa pojačanim elanom i uskorije osetiti kako dolazi novi priliv energije. Nikada, niukom slučaju se ne može reći: „Umoran sam“. Mnogo je bolje, ma koliko to teško izgleda na prvi pogled sasvim beznačajne stvari. „On je

M. R.

Neka bude citadela
ovaj grad izrezbarjen od najgorčih
godina. Ovaj grad u meni. Ovo bijelo ostrvo.
Ovo bijelo more. I najbjelje dubine.
Ta mreža sa ribom bez srebrnih kruščići;
zamka sa galebom bez crvenog kljuna.
Ovaj grad koji više i nije grad,
nego pjesma.

Neka bude moje rostvo ovaj grad
od dječjih igračaka među odraslim
bogovima.

Ovaj grad od najtanje značitelje
sa kojom rijem svakidašnjicu, od vrtoglavnih
nesanica mojih najljubih pjesama.
Neka bude, kažem!

Neka bude moje vjerovanje
ovaj grad koji sam zatrudnila, grad koji nosim
pod izglađnjelim srcem. I hrani
krviju nabreklih dodira svoje tajne
sa svjetlom.

Hrani ovaj grad
svojom miljećnom korom, svojim voštanom
udovima i raznobojnim hodom,
svojim plotskim licem koje svakodnevno
mijenjam. I onda odbacujem.
Hrani ga sobom cjevitom, dok me ne razgrabi,
dok ne ostanem u njemu. Jer volim ovaj grad
koji više i nije grad,
nego pjesma.

Zato neka bude, kažem!

Neka bude citadela
ovaj grad koji konačno smještanjem
u preostalu lobanju. I zatim razapinjem
svoje misli preko njenih ivica, preko izniklih
katedrala
koje proviruju kroz moje zjene. I žure
u neko nepoznato nebo.
(Sada ga niko osim mene ne može prepoznati).
Neka bude samo moj ovaj grad
koji me pobijeđuje
daveći me u proklestvu moga mesa i traženju
izvan njega.
Neka bude! Jer sam ga izmisliла.
I zato pripadam njemu.

Jolanda Bilić

NEMUSTA

Da postoji neki način da se opiše moje stanje, moje bivanje
u ovom vazduhu od sada do sada, da postoji nešto što bi se zvalo
jezik kada bi postojalo, evo šta bih ja rekla:

Ja sam ptica.
Ja sam ptica na nebu nećijeg lovišta.
Nebo je od nas crno.
Odozdo, ja mislim mora da smo samo tamne mrlje.
Nas je užasno mnogo.
I kada bi se samo setili nečeg prestalo bi sa ovim letom.
Ja mislim možda ne bi ni prestali možda bi samo nešto znali,
a i ovako tu i tamo neko pada.
Uglavnom od umora, ako nije sezona lova, mislim
i letim u ovom živom komеšanju krila.
i želim za nečim što bi se zvalo jezik kada bi postojao; i što bi
zagludio sablasni šum leta nedovoljno šuman, ipak, da ne čujemo
od sada do sada po koju tup pad i opet — šum krila.

Srđa Popović

ODLOMAK IZ ZABLUDA

Podaci o boravku u jednom gradu

Dolazak
Došao si sa visoravnii sa danom na ramenima,
sa kosom od slame žita ječmenog
i seo na ovaj asfalt
raskvašen od dugog lutjanja
pozletalih ptica iz pomrčine.

Nostalgija
Danju si bio zanjhan između dve sirene
pozarnih kola,
izgubljen pred nekom fontanom koja sanja
stično tebi.

U ponoči su te ranjavale neonke
i plasio si se da gledaš
u upaljenu slamu nad gradom,
pa si se peo na bedeme

i očima dozivao Jug.

Gledao si u mesec poboden na kopije
neke fabrike.

i sanjao si da je to kopije bor
iznikao do beskraja.

Onda si zaželeo da usniš užinsko popodne

i vidiš zemlju kako pijana dahće.

Boravak
Kadkad, obično nedjeljom,
zakitio bi svoje poplašene oči
vencem topola iz doline

I dok su drugi odlazili ka šumama predgrađa

u simetričnim linijama žene sa desna

ti si silazio na reku koja liže bokove grada.

Sam. Do misli sam.

Seo bi u vrbač na neko

slučajno izvitopereno drvo

i gledao kroz prozore lišće

kako se na zapadu sunce istapa u dimu

večernjeg požara.

Odlazak

Kasnije si sreć prijatelje

one za Dobardar ili Jutro — svejedno.

Sa njima si izlomio nekoliko pogića

za zdravlje deço koja se nisu rodila.

A devojku si zavoleo na čudan način. Valjda

zbog nož vrška u njenom telu.

Bio si sa njom, isti ovaj ti,

sve dok ti nije natovarila sedlo,

dizgine,

stegla zengije

(Majku mu... kao da sam bio konj.)

Onda te je oterala u rodno mesto obične Srbije.

Ali ti si tada rešio da budeš sam.

Sa sobom sam.

I skinuo si sa plečki usijanu ploču grada

pa si se vratio na pregršt čutičive zemlje

na kojoj se mesec prodeva kroz mačeve borova.

Sam. Do misli sam.

Sreten Božić

Posljednji Trobrk

Mihailo LALIĆ

Od stare kuće Branka Tajova — ostala je samo zidina. Ogorelo kamenje crni se na mjesecini i mrko me gleđa. Kriv sam, znam — da nije mene bilo, sve bi još dugo bilo na svome mjestu. Vajat bi mirisao na muku prostirku od paprati. U kačari bi pjenjula džibra i Džana bi plela male kao naprstak čarapice za unuka. Ona, da je živa, ne bi pustila da se kukuruz, kolomboć, sveta biljka Kolumbova, u potkućnici muči i upreda pera od suše. Iz kuhinje bi dopirao miris sirišta i pržene slanine, a ne gara i hajdučke trave. Prozori bi bijeliši i dim ispod kazana bi dozivao rakidžije izdaleka da nazdrave berištu.

Iza onog prvog rata bilo je ostalo u selu nekoliko ovakvih zidina. Zvali smo ih „kučišta“ i nešto čudno privlačilo me njima. Dok sam ih gledao, činilo mi se da iza vidljivih ostataka nazire nešto nejasno i neizrečeno; pokušavao sam, uvijek uzalud, da dokućim šta je to. Sad mislim da sam dokućio: predosjećanje je to bilo ovoga što sad ovdje gledam i neka vrsta opake želje i daleke pripreme za ovo što sam. Ono sklonište od drveta i slame otislo je u dim i vjetar, u nedostigu prošlosti, ostavljući me otkrivenog psima, klišama, snjegevima — da propadnem ili da se kao vuk branić dokle mi snage traje.

Orgao sam se najzad iz tog vrtloga uspomena i pošao do učiteljevog ljetnjkovca gdje Iva s Malim životari. Ona mi otvorila i zapanjila se:

„Djevere, zaboga, šta je to na tebi?“

„Valjda nije davo“, i opipah se za svaki slučaj. „Čakšire kao i svake druge.“

„Ne mogu da vjerujem da si ti to učinio.“

„Ukrao — e pa jesam ja to učinio.“

Nekoliko trenutaka izgledalo je da se trese od smijeha. Ponaša da se ču, kad se savlada, čuti nešto smiješno što se po selu priča o toj kradi. Onda vidjeh da ona to na grca od smijeha nego od plača. Naslonila se uz dovratak da ne padne i drži obe ruke na očima. Šta čuša? Htio sam da dremkem da prestane, ali pritom primjetih da sam zaboravio njeniime. Prosto je ostala praznina tamo gdje je bilo ime, i ta praznina me zapanjuje. Sjećam se da mi je snaha i da je ona majka Maloga; rodom je iz Utrga, crka Peka Djemića i Marice Sajkove, ali ime — ono ne postoji, kao da ga je neku gomu izbrisao. To me sasvim razdraži.

„Čuti“, viknuh. „Jesam li ga od sirotinje ukrao?“

„Ne, ali nije trebalo tako.“

„Nego kako? Da sam pošao i zamolio — bi li mi dali?“

„Ne bi, ali to je sramota.“

„Znam ja šta je sramota, nemoj to da me učiš! I meni su sve ukrali, sve opljačkali — hoću i ja!“

„Zašto si, Ivo, pustila kukuruz da gori?“

„Ne daju mi vodu. Juče je bio red, ali Strmentije i Trobrk ne daju.“

„Džana to ne bi pustila.“

„Džana ne, a ja ne znam šta ču. Žalila sam se — ne pomaže.“

„Sad ču ja da okrenem vodu, a ti idu u njivu. Idi i ne puštaj dok sve ne naplavši. Nek te ubiju, ali sve naplavi — jer to je hibje, Ivo!“

Ona uze kolijevku s Malim preko ramena i, poslušna kao žrtva, pode putem pored izvora. Stigli smo do kučišta s ogorelim kamenjem i ona stade. Ne zna šta će s Malim, ne ostavlja joj se — može zmija iz duvara da doda na dijeti... Prosuo sam zemlju naokolo duvanom — neće zmija na duvan i nema šta da traži noću. Zatim okrenuh vodu u njivu. Otkrio sam Maloga i gledao kako se mršti na zvjezdje, kako pučka, diše i spremi se da zaplovi u tu rijeku što se vrijeze zove. Kad svijetli umorni podemo niz struju, on će imati snage i drskosti da još dugo gura prema strminama, prema budućnosti gdje su izvori iz kojih nas sudbina bije drviljem i kamenjem.

Zubor vode me uspavljaju i ve stope ravno, meko i sposobno. Ponekad klepne motika kao da je Džanina ruka drži. Džana te to, čini mi se opet, vratila se, a Mali je ustvari Branko. Dobar je, ne plače — pustio me da spavam. Jedna jabuka u bašti lobi u zemlju kao bomba i probudi me. Mjesecina je izbljedjela pred svitanje. Treba da idem, sjetih se. Odmorio sam se i sve mi je u glavi jasno. Pozvah Ivu da joj predam govedu kožu za opanke — ona je metnu u jaz, da omekša, i stavi kamen odozgo — da je voda ne odnesne.

JUGOSLOVENSKA ANTOLOGIJA...

Nastavak sa 1 strane

skog pokreta može dovesti neobaveštene, više one na strani no ove u zemlji, do ubedenja da je zajednička antologija ne toliko nemoguća koliko politički štetna jer je u suprotnosti sa našim današnjim — ono o prošlosti je „jasno“! — društvenim i političkim razvojem.

Pitanje celovitosti jugoslovenske književnosti međutim — pokrenuto u vezi sa ovom antologijom — ne bi uopšte trebalo da je povod za dileme i sumnje kada je u pitanju prezentiranje naše literature inozemstvu. Zajednička antologija se može napraviti čak i onda kada su u pitanju zaista raznorodne literature. Tako je sasvim moguće napraviti, na primer, antologiju literature balkanskih naroda, antologiju evropske ili čak i svetske književnosti cepajući je pritom na rusku, englesku, francusku itd. U svim literaturama sve ta ima jedan zajednički koeficijent, estetski, istorijski, politički itd., i antologije se mogu praviti uzimajući u obzir jedan ili više tih zajedničkih koeficijenata. Po čemu se onda ne može naći za jednički koeficijent za književnost jugoslovenskih naroda? Rečeno je: u Jugoslaviji žive razni narodi, koji su prošli kroz različite istorijske uslove, i oni imaju svoje specifične književnosti. Ali — da uzmem najostvrijiviji primer — zar Mažuranić, Prešern i Njegoš ne greje ista vatra o slavobodilačke borbe? Zar postoje bitnije razlike između naših pesama srpskih i hrvatskih? Ili: zar se, na primer, romantizam slovenačke literature toliko razlikuje po literarno-estetskim osobinama od romantizma hrvatske a ovaj opet od romantičarske i jugoslovenske esperantistike?

Ovakvo izlaganje u zvaničnom organu jugoslovenskog esperantističkog pokreta može dovesti neobaveštene, više one na strani no ove u zemlji, do ubedenja da je zajednička antologija ne toliko nemoguća koliko politički štetna jer je u suprotnosti sa našim današnjim — ono o prošlosti je „jasno“! — društvenim i političkim razvojem.

Antologiju jugoslovenske literature moguće je — i ne samo moguće, nego i jedino moguće — dati kao jednu celinu, razvrstanu po literarnim epochama i pravcima a ne po nacionalnim i političkim granicama.

Sastavljanje antologije prilično je složena stvar; a kada je reč o antologiji za inozemstvo, pred antologičare se isprečavaju još i ogromne prevodilačke teškoće. Prvi korak načinjen je u vezi sa antologijom o kojoj je reč ne potvrđujuće misao da inicijatori i organizatori baš tako dobro znaju „o čemu se radi na koji način da se rešavaju zadaci takve vrste“. A antologije ne bi smele da se radi de dilektantski, pogotovo kada treba da reprezentuju pred inozemstvom naša literarna i umjetnička dostignuća i da, u izvesnom smislu, određe mesto naših naroda u kulturnoj republičkoj sveti.

Pozdravimo se i ja podoh uz zapušteni šljivak gdje se žbunje još
vine zgušnulo i osvojilo prostor.

Kod prvog žbuna stado: ko me to tjera, i zašto, da se mučim
tolikim uzbrdicama? Ja sam slobodan čovjek, mogu da izaberem i da
živim kako se meni sviđa. Oni sad misle da sam u planini i možda
me baš danas tamo traže — a ja sam ovdje i ovdje ču da ostanem.
Selo, taj njihov malo pakao, hoću izbliza da ga gledam i da se na-
slušam onih glasova što se dozivaju, kuni i prijete izdaleka. Našao
sam zaklon i osmatračnicu na istom mjestu i zaspao. Tako smo pred
ustanak nedjelju dana spavali po žbunu, pa mi se i sad čini da ču
ujutru, čim se probudim, u susjednom žbunu nači Juga i Niku Saj-
kova kako raspravljaju o seljaštvu.

Ispod sna snači kako Mali plače. I Branko, sjetih se, njegov
otac — budio se obično u to vrijeme i tražio hranu. Od toga mi
dode nejasna misao: da vrijeme nije uvijek riječ koja pravo teče:
ono ima vrtloge i kruženja kad vraća potopljeni sjenke i glasove
koji su prohujali. Podigao glavu — Iva je izšla da nahraniti dijetu.
Jazom ispod zidine pojavi se Lokar, Trobrkov sin kržljav kao uvijek,
s motikom preko ramena. Počeo razgovor, zatim svada zaoštrenih
glasova. On kaže Ivi da je kopilača, a ona njemu da je nakaza
i starmali.

„Juče ti je bio red“, kaže on. „Što nijesi juče, kurvo?“

„Nijesi mi dao ti.“

„Pa ni danas ti nedam. Komunisti su kažn

FILM

ŠPANSKI FILM DANAS:

Probijanje istine

Prošlo je mnogo vremena od „Palomine verbene”, „Gitanile”, „Skandalu”, „Gojeskasa” i „Don Kihota od Manče”, filmova koji su nekad pretstavljali napore španskih tehnicičara, reditelja, glumaca i radnika, napore koji su označavali kaku-faku umjetničku i komercijalnu afirmaciju španskog filmskog stvaralaštva.

Od onda, u svijetu i u Evropi učinjen je vidan napredak: tehnicički i umjetnički Španski film, i pored sporadičnih uspjeha na nekim kinematografskim manifestacijama, nije našao mesta u svijetu, a niti je uspio da nađe mesta u jednoj — makar i zapadno-evropskoj integraciji.

Pod jednim političkim režimom kakav vlada u toj zemlji, sasvim je razumljivo da nemat velikog izobraživa temu, da se film ne može razvijati slobodno (kao ni druge umjetničke manifestacije), i da su tako zvane „nacionalne teme” — iako baš one pružaju najbogatije vrelo inspiracije — potovo sasvim iscrpljene. Ostaje retorika, Sabloni, Kliseši. Vjećite teme folklora, borbe sa bikovima, nacionalne igre i romanse, običaji, vjerske ceremonije; dosadno za unutrašnje tržište i već, tako reći, nezanimljivo za — izvoz. I za ovakve klisetirane „inspiracije” potreban je novac. Španska filmska industrija, nemači potrebna sredstva, pribegla je najjednostavnijem rješenju: ugovoru sa državom. I tako sebe osudila na — vegetiranje. Rezultat? Osrednji filmovi kao „Mare nostrum”, „Stega ljubavi” i „Arena Kruz”. Čitava serija od tridesetak filmova u toku posljednjih sedam godina na iste teme s raznim varijacijama.

Osim ovih tendencija, koje bazuju na najstarijim španskim tradicijama, ima i drugih pokušaja, sve do „španskog neorealizma”, na primjer „Ulica bez sunca”, reditelja Rafaela Gil-a. Radnja se odvija u barcelonskoj luci i „Ulica bez sunca” je „neorealistička” utoliko, što nema u sebi istorijskih i folklorističkih elemenata, bez kojih nema gotovo nijednog španskog filma.

Velik je broj filmova čija je radnja uzeta iz dramskih i proznih djela: „Fuenteovehuna” (Lope de Vega), „Vatra” Palacij Valdesa, „Nada” po romanu Karmena Lafoureda, „Lola ide k vratima”, po priči braće Mačado, „Mare nostrum” Blaska Ibaneza, „Držoviti znatiželjnik” po Servantesu, „Vode opakaju crnce” po romanu Palacij Valdesa, „Filigran” po djelu Antonija Kvintera i drugi.

Od starijih španskih reditelja bili su najistaknutiji Rafael Gil, koji je s nekoliko drugih — Luis Luisa, Jose Saenc de Heredia, Antonio Roman i Juan de Orduña — bio predstavnik „mlade generacije” koja se afirmirala poslije perioda gradanskog rata. Ova „grupa” nije bila jedinstvena u smislu traženja španskog filmskog izraza, pa je ova klasifikacija čisto „hronološka” i ustvari već „istorijska”, jer razvoj je otisao ipak dalje. Ako je tačna konstatacija, da „možda ni jedna umjetnička manifestacija ne odražava s toliko neposrednosti i na tako integriran način uslove i način života jedne zemlje kao film”, onda i današnji, savremeniji španski film može da nam utvrdi i učvrsti mišljenje, da pod onim političkim, ekonomskim i moralnim uslovima u kome danas živi španski narod, ne može ni nastati nešto plemenitije, nešto što će demantovati skukenost individualne i ljudske slobode, potisnute pod jaram falangističkog totalitarizma.

Iz ove perspektive gledan, španski film kakav se manifestuje u ostvarenjima dvojice reditelja — Berlanga i Bardem — nailazi na sve veće interesovanje — van Španije, iz jedne naduvane, prazne i retorične zvanice kinematografije, karakteristične po lažnom moralu i falsifikovanim religioznim osjećanjima, hranjene jednom nestočnjom antikulturom, rada se jednostavan, bolan film današnje Španije, čiji je cilj preporod španskog filma kao umjetnosti i španske kinematografije kao važnog političkog sredstva u borbi protiv totalitarizma.

Iz ove kulturne i umjetničke tendencije, koja je svoju zastavu ista

kla u časopisu „Objektivnost”, potnikli su Berlanga i Bardem. Ova dva umjetnika počela su da otkrivaju istinu o današnjoj Španiji, skrivenoj pred očima ostalog svijeta i kao odvojenoj „kineskom zidom”. Različiti po temperaturom, daleki jedan od drugog po načinu izraza, imaju ipak zajedničke impulse i psihologiju; obojica, ustvari, reagujući na dominantne probleme bijede i neimaštine, na frizerstvo i bljužavstvu malogradanih životnih nazora, teže da proniknu u stvarnost svagdašnjice i u njoj izraze i opšteličudske osjećanja i streljenja. Berlanga, kakav se manifestovao u svojim djelima „Dobrodošao, mister Maršal!” i „Kalabuš”, i pored satiričnih akcenata, kao da je uvijek nasmiješen, kao da neće da prizna važnost stvarima o kojima govor, kao da ih se plasi, a tiz tog osmjeha, krije se ogorčenje i pesimizam koji njegovim filmovima daju onu temu koja se ne primjećuje na prvi pogled. U prvom pomenutom filmu njegova je satira skoro dobroćudna, radnja gotovo kača uzetu iz bajke: u suštini to je presjek životne bijede i još skoro feudalnih društvenih odnosa jednog društva, paralizovanog i sprječavanog u njegovom napretku i obnovi. U „Kalabuš” se u okviru jedne fantastične pričice sukobljavaju dva svijeta: idealan svijet mirnog života i okrugne stvarnosti. Smješak, želja za dobrotom, svršavaju opet jednom gorčinom i pesimizmom: pod ovim vidom kao da se razvija sva današnja umjetnost na španjolskom dijelu Iberskog Poloustrva. U „Egoistima” Bardem je još otvoreniji: dao je neutješnu sliku bogate buržoazije zatvorene u njenom blagostaju i korupciju. No, za utjehu, dao je naslutiti i prisustvo ponijenih i obespravljenih klasa koje, u svojoj bijedi i napornom radu za svagdašnju koruhljebu, nisu još dovoljno jakе da se odupru korumpiranoj buržoaziji i soldatski. U svom prešlogodišnjem filmu „Kale major” (Velika ulica) Bardem je opet progovorio tonom gorčine i pesimizma, štoviše takacanjem je još naglašeniji.

Berlanga i Bardem nisu romantičari, sentimentalni pesimisti; oni imaju određenu ideologiju, ali su podložni ograničenjima, počevši od cenzure pa do producenata. Pod ovom prizmom treba gledati problem španskog filma uopšte. Stoga ovi filmovi, a najviše Berlanga i Bardem, iako je njihov pravi impuls realistički, navlače često romantično ruho, koje ipak ne može da sakrije istinu o njihovoj zemlji. A ako je već moguće da se ta istina bar donekle nazrije, onda njihova umjetnost nije promašila svrhu i ne može da se utopi u beznađenosti koja karakteriše život potlačenog španskog naroda.

Josip Šlosberg

ANKETA:

DA LI SE PRILIKOM GLEDANJA IZJEDNAČUJETE SA HEROJEM FILMA

Ne,

ali kako svaka kategorija tvrdnja sa prizukom isključivosti nosi u sebi nepotpunost koja se kao takva graniči sa laži, moram pokušati da analiziram odnos prema filmu, kako bih sam sebi objasnio nadrastanje identifikacije, jednog od osnovnih vidova uživanja filma.

Nasljeđivanjem okolosvenskih sfera u ljudskoj psihi izgleda da je otvoreno skrovito mesto mediuma koji je osjetljiv prema radijacijama svih oblika umetnosti, pa i filma.

Novo lice filma: Zorko Sasa

Izvesna njihova uznenirenost traži kompenzaciju uživanjem umetnosti, nastale takođe na istim ili sličnim unutrašnjim raskolina kojima su kao alarm zvoni u umetniku, prinudivši ga na rasterećivanje u vidu pesme, crteža, tonova ili monata filmских kadrova, svejedno.

U kontaktu sa filmom, kada se gledač posredstvom čarobne sugestivnosti nađe u jednom specifičnom stanju koje je slično snu, pomenuti psihički imperativi traže izvesno zadovoljenje u vidu uživanja. Veoma lični, jako koncentrisani oko vansvesne jezgre, oni sâmi vrše klasifikaciju „poruka“ koju im dotično delo pruža. Na osnovu njih, gledačeva se svest oglašuje nepreciznim i magličastim kategorijama „ovo je dobro“, ili „ovo je loše“. A tama uznenirenja, premećena iz prividne statičnosti, personificiraju se u ličnostima filma, te se jednini verovatno komplikovanim procesom i ostvaruju pomenuta identifikacija.

U tom prvočinom, najmasovnijem obliku uživanja filmske umetnosti, svest gledaoca ima podređenu funkciju, reagujući samo na pitanje „šta“. Svakako, ovakav vid odnosa gledalača prema filmu jeste pasivan, što će reći nekritičan (pošto je kritičnost jedino manifestovana isključivo egoističnim merilom, baziranim na ličnoj psihičkoj „potražnji“), mada je sama priroda uživanja bujna, jer totalno angažuje celokupan duhovni aparat gledaoca.

Ali jednog momenta, koji sledi iza dugog iskustva i konstantnog proširivanja određene emotivne i intelektualne delatnosti, aktivnost svesti užima šire razmere — tako da saznanjem da su ličnosti nekog

ostvarenja u osnovi atributi, ti umetnički simboli autrovih poruka svetu, proces identifikacije menjava, metamorfozirajući se u novi vid emotivnosti, potkrepljene pojačanim radom svesti, gde pitanje „šta“ biva upotpunjeno i pitanjem „kako“. Tog momenta uzima se prema delu kritičanstvu.

Da li se napuštanjem identifikacije, tj. totalnog pasivnog predavanja svemu onome što sa filma nalazi odjeka u čoveku (a što, razume se, ne mora da bude emisivano u umetničkim sredstvima gubi sva draž tog specifičnog užitka?

Delimice možda. Ali — odgovaram — iako blažena identifikacija više ne može da se ostvaruje, ljudska emotivnost proširuje svoj radijus van zone ličnog egoizma, tako da uz pomoć svesti prima nov kvalitativni vid — vid idejne oformljene.

No bez zavaravanja, i takvo stanje, nazvano aktivnim odnosom prema umetničkom delu, nikada neće moći da napusti svoj osnovni medijum: tamni rezervor ljudske vanskvesti, s tim što bure, u njemu izvilitane, ostavljaju u svesti tragove koji mogu da se čitaju, istina mutno, još uvek.

Zivojin Pavlović, student

KUPON BROJ 3

3. pitanje: DA LI SE U IZBORU FILMOVA KOJE ĆETE GLEDATI RUKOVODITE MIŠLJENJEM FILMSKE KRITIKE I DA LI SE SA NJOM SLAŽETE?

Ime i prezime

Zanimanje

Adresa

Obrazložen odgovor (i odgovor iz prošlog broja) sa pomoću kuponom poslati najkasnije do 1. avgusta na adresu „Književne novine“, Francuska 7, Beograd, za filmsku anketu

ITALIJANSKI OBICAJI

Oni koji se divi bujici britkih reči Ane Manjani, neka znaju da sa platna nikad nisu čuli reči ove umetnice. U Italiji, naime, vlada običaj da se zvuk nikad ne snima u isto vreme kad i slika (mislimo na snimanje u ateljeu), i još jedan: nikad se, to je utvrđeno pravilo, ne snima glas glumaca koji je igrao u dotičnom filmu, bez obzira što većina poznatih italijanskih glumaca imaju i lepe i fonogenične glasove. Kad se počne snimati dijalog za neki film, glumci iz ekipe koja je film snimila, već su daleko, na nekom sasvim novom poslu. Zam Feri (Jean Ferry), francuski pisac scenarija (Manon, Kej Ortev, Povratak u život i dr.), govorči o prvom slučaju, šaljivo kaže da je to valjda zato što Italijani ne bi mogli da čute za celo vreme snimanja: Za drugi slučaj teško bi bilo naći ma kakav opravdan razlog.

Kod mnogih italijanskih filmova srećemo veliki broj lica koja su učestvovala u pisanju scenarija. Ustvari, u Italiji postoji dobar običaj da razne grupe ljudi više diskutuju o nekoj temi nego što pišu scenarije i onda jedan ili nekolici na njih, nude proizvodnjom preduzeću

Felini snim

ideju, a nikad potpuno razrađen scenario. (I Cavatini (Zavattini) učestvuje u takvim kružnicama!) Otuda dolazi da i onih nekoliko, na spici filma označenih, pisaca scenarija nisu ustanovili jedini pisi. Postoji i veoma veliki broj onih koji iz svakodnevnih događaja objavljivanih u novinama uzimaju ideje i nude ih filmskim kompanijama. Tako je jednog dana objavljena notica da se srušilo stepenište pod nayanom miladića nezaposlenih žena koje su došle da se jave na neki oglas o zaposlenju. Sutradan se srušilo stepenište preduzeća „Lux“ pod teretom onih koji su došli da taj dogadjaj ponude, kao priču za film! (Film je snimljen u italijansko-francuskoj koprodukciji i kod nas prikazivan pod naslovom „Rim u 11 časova“).

Da se slučajno ne pomisli da Italijani vole i da gledaju te filmove iz svakidašnjeg života. Daleko od toga! Najbolji italijanski filmovi, koji su kao takvi već ušli u istoriju filma, nisu se, naprimer, ni u Rimu održali na repertoaru nikad duže od tri dana! Većina Italijana radije gleda neku limunadu u boji nego li dobar film o svojoj siromašnosti i patnjama.

KNJIŽEVNE NOVINE

List za književnost, umetnost i društvena pitanja

Urednički odbor:

Oto Bihačić-Merin, Miloš I. Bandić, dr. Mihailo Marković, Peda Milosavljević, Dušan Matić, Tanasije Mladenović, M. Panić-Surep, Vicko Raspor, ing. Rajko Tomović, Risto Tošović, Eli Finci.

Urednici:

DUŠAN MATIĆ I TANASije MLADENović

List izlazi svakog drugog petka. Pojedini broj Din. 30. Godišnja pretplata Din. 600, polugodišnja Din. 300, za inostranstvo dvostruko.

Tehničko-umetnička oprema Dragomir Dimitrijević

Odgovorni urednik

Dušan Matić

Stampa „Glas“, Beograd, Vlajkovićeva 8.

